БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

1967 ч.
НОЯБРЬ
19
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 273 (6909).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

Партияның болгаш чазактың удуртукчулары совет техниканың чедиишкиннери-биле танышкан

Демир-орук транспортунуң чаа техниказының Рига вокзалында ажыттынган делгелгези москвачыларның болгаш найысылалдың аалчыларының улуг сонуургалын болдурган.

Ноябрь 17-де делгелгениң делгиирлерин эштер **Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, Д. Ф. Устинов, И. В. Капитонов, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев,** ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары **В. Э. Дымшиц, М. Т. Ефремов, М. А. Лесечко, В. Н. Новиков, И. Т. Новиков, Л. В. Смирнов, Н. А. Тихонов** көрген.

ССРЭ-ниң министрлери **А. К. Антонов, Б. П. Бещев, В. Ф. Жигалин,** СЭКП ТК-ның килдис эргелекчилери **К. С. Симонов, В. С. Фролов** партияның болгаш чазактың удуртукчулары-биле делгелгеге база чораан.

Делгелгеде локомотивтерни — тепловозтарны болгаш электровозтарны делгээн, ооң иштинде делегейде эң-не күчүлүг электровозтуң хевири бар. 120—125 тонна чүк сөөртүр вагоннар, делегейге болгаш чурт иштиниң орук харылзааларына, пассажирлерниң демир вагоннары, дизельдиг электропоездилер улуг сонуургалды болдурган. Москва биле Ленинградтың аразынга 4 шак 55 минутада чоруур «Аврора» дээр дүрген чоруктуг поездиниң вагонун делгээн. Оруктуң янзы-бүрү машиналары делгелгеде база бар.

Ол-ла хүн партияның болгаш чазактың удуртукчулары бирги эалчээ ажыглалда кирген Останкино телетөпке база чораан.

Делегейде эң бедик телевизия суургазын Харылзаа, Радиотехника үлетпүрүнүң министерстволарының, тудуг болгаш монтаж организацияларының, а ол ышкаш Радио дамчыдылга болгаш телевидение комитединиң удуртукчулары таныштырган.

Партияның болгаш чазактың удуртукчулары 337 метр бедик турар комплексизи-биле кады Останкино телевидение суургазы бедик идегелдиг болгаш техника талазы-биле тергиин чепсегленген дээрзин беседа чоруп турда демдеглеп турган.

Бо болбаазырааңгай дериишкинни төлевилээринге, тударынга болгаш эптеп тургузарынга киришкен ажылчыннарның, техниктериниң, инженерлериниң болгаш эртемденнериниң күш-ажылын бедии-биле үнелеп көрген.

(СЭТА).

БИСТИҢ РЕСПУБЛИКАДА

Ооржак Сайын-оолович Дудүй-оолдуң удуртқан забойщиктер бригадазы «Тыва даг-дүгү» комбинадында мурнакчы бригадаларның биреэзи. Ооң удуртқан бригадазының кежигүннери даг-дүгүн казып тывар ажылга боттарының улуг мергежилдиин көргүзүп,ай,квартал планын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

Ол бригаданың чер өрүмнекчизи Саая Сундуйович Белек бодунуң ажылының ёзулуг-ла мастери болу берген. Хөй даг-дүгүн чыып тывары өрүмнекчи кижиден база бир кол хамаржыр. Саая Белек өрүмнээр машинаны билдилиг башкарып — хаядашты өттүр өрүмнээш, чаза тевискештиң бодунуң өөрүнге орукту ажыдып, даг-дүгүн хөйну чыыр арганы берип турар.

ЧУРУКТА: өрүмнекчи Саая Сундуйович Белек чер өрүмнээр машиназын тудупкан турары.

Сөзү болгаш фотозу Т. КЫЗЫЛ-ООЛДУУ.

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ

«Эргип четпес арга, хову хемниг, Эрге-шөлээ бүргеп, чаптып турар
Өскен төрээн чуртум дег делгем, Өске ындыг чуртту билбес мен»

дижип ырлажып турарывыс совет черниң кайы-даа булуңнарында, хоорай, суурларында, ажыл-иштиң хайыккан черлеринге, эртем-шинчилел, өөредилге черлеринге баарга, улуг совет өг-бүленің хамаатылары янзы-бүрү национлыг кижилер болур. Олар улуг-чаагай үүлени бүдүрүп турарлар.

Бистиң Тыва республикада тывалар, орустар, буряттар, хакастар, украиннер, белорустар дээш чеже национлдарның кижилери чок дээр. Чүгле Ак-Довуракта безин дөртен ажыг национлдарның төлээлекчилери чурттап, ажылдап турар. Улустарның найыралы Тывага улуг чаартылгаларны боттандырарына кол болуп турар. Кызылдың чаз заводтарлыг, бүдүрүлгелерлиг, хөй каът бажыңнарлыг чараш хоорай болу бергени базала хөй аймак-сөөк кижилерниң найыралдыг күжү-дүр. Найысылалдың школаларынга, дээди, өртумак тускай өөредилге черлеринге кире бээрге, база-ла улустарның найыралының илерээшкини көстүп келир.

Республиканың совхозтарында, колхозтарында база-ла каш янзы национлдыг кижилер ажылдап турар. Таңдының «Межегей» совхозун чижекке ап көрээлиңер. Ында тывалар, орустар-биле кады элээн каш аймак-сөөк кижилер чурттап, ажылдап турар. Амгы үеде ол совхоз республиканың мурнакчы ажыл-агыйларының одуруунда. Ооң Алаак фермазы сүт саалдазының талазы-биле каш чыл улаштыр тергииннерниң одуруундан дүшпээн, ында он ажыг национлдыг кижилер бар. Кызымак күш-ажылы-биле алдар мөгелди чаалап ап турар орус М. Сабельникова, украин З. Кравченко, хакас Л. Серенова, тывалар О. Шагаачы, О. Кара-кыс, эстон Миля Нару, немец Гольцер болгаш өске-даа саанчылар чаңгыс чердеканы ажылдап, хөй сүтү саап ап турар. Ол дээрге янзы-бүрү аймак-сөөк кижилерден тургустунган «Межегей» совхозтуң найыралдыг коллективиниң күш-ажылчы тиилелгелери, демниг күжү-дүр. Чедериң «Тиилелге» совхозунда база-ла каш янзы аймак-сөөк кижилер чурттап, ажылдап, оларның найыралының күжү ховуларны байлак дүжүттүң ораны кылдыр чаартып, күс келирге-ле хөй тонна тарааны Төрээн чуртка берип турар. Тывада Ленин орденниг баштайгы колхоз — «Кызыл тараачынның» адысураа, улуг чедиишкиннери республикада алгаан. Ол база-ла найыралдыг күштүг тиилелгези-дир.

Тыва аар үлетпүрүнүң баштайгы улуг тудуглары болур Ак-Довуракты даг-дүгү болгаш Хову-Аксының кобальт комбинаттарын Совет Эвилелиниң каш янзы национлдарының төлээлекчилери тудуп турар. Бо улуг тудугларның, комбинаттарның бүгү-ле участоктарында ажыл-иштиң дүн-хүн чокка хайыккан черлеринге баарга, база-ла улустарның найыралының күжү кастү бээр. Олар дүүн чаа-ла эзн хову турган Ак-Довурак хоорайны, ооң ырак эвес даг-дүгү арыглаар чеди каът фабриканы тудуп турган, ам ооң ийиги эзлчээн тудуп турар, ол ышкаш шаанда аң-мең турлаа, эзн чыткан Хову-Аксында келир үениң улуг хоорайын тургузуп турар.

Тыва черниң кырын чаартып, каастап турар хөй национл кижилерниң найыралдыг күжүнге чү-даа чүве моондак болуп шыдавайн турар. Олар күүлүг Улуг-Хемни болгаш Хемчикти кежир көвүрүглээн, буурул баштыг Саянның шыргай эзим-аргаларын, чалым турууларын, дээрже шаштытып үнген бедик сынын чире каскаш, Тываның «ийиги соңгазын» ажыдып — Ак-Довурак — Абаза оруун тудуштурупкан.

СЭКП Тер Комитеди,ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн таварлаштыр Совет улусна, Совет Социалистиг Республикаларның ажылчы чоннарынга салган кыйгырыында мынча дээн: «Социализм болза бистиң хөй национлдыг Төрээн чуртувустуң улустарының акыдуңмалышкы чаңгыс эвин бадыткаан. ССРЭ-ниң улустарының найыралындан быжыг болгаш күштүг ындыг каң делегейде чок. Ол найырал революцияның болгаш хамаатты дайынның чылдарында төрүттүнген. Ол найырал беш чыл планының хүн бүрүдеги күш-ажылчы үүлелеринге быжыккан, Ада-чурттуң Улуг дайынының одунга каңнаттынган. ССРЭ-ниң улустарының найыралындан быжыг болгаш күштүг ындыг каң делегейде чок. Ол найырал революцияның болгаш хамаатты дайынның чылдарында төрүттүнген. Ол найырал беш чыл планының хүн бүрүдеги күш-ажылчы үүлелеринге быжыккан, Ада-чурттуң Улуг дайынының одунга каңнаттынган. ССРЭ-ниң улустарының бузулбас акы-дуңмалышкы өзүзу — социализмниң эң үнелиг чаалап алыышкыны, бистиң келир үедеги тиилелгелеривистиң үндезини болур».

Тываның экономиказының, культуразының улам ыңайгы хөгжүлдези дээш партия болгаш чазак чугула улуг хемчегларны ап, бүгү талалыг дузаны чедирип турар. Чижээ, «Бүдүрүкчү күштерни хөгжүдерде Тыва АССР-ге дузалаар хемчеглер дугайында» деп доктаалды ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюнуң бүдүүзүнде хүлээп алган. Шак ындыг доктаалды ооң мурнунда РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели база-ла хүлээп алган болгай. Бо дээрге биче нация улустарның улам-на хөгжүп сайзыраары дээш улуг сагышты салып, акы-дуңманың дузаламчызын көргүзүп турарының, улустарның бузулбас найыралының тодаргай херечизи болур.

Улустарның найыралын улам быжыглап каңнаарынче бистиң партиявыс, чазаавыс онза кичээнгейни салып, бо талазы-биле ажылды биче-даа кошкатпазын чугула сорулгаларның бирээзи кылдыр салып келген болгаш салып-даа турар. Бо сорулгаларны күүседириниң улуг ажылдары бистиң республикада кылдынып чоруттунгулаан болгаш кылдынып-даа турар.

Республиканың партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш хөй-ниитиниң өске-даа бүгү организациялары улустарның найыралын улам-на каңнап быжыглаарынга хамаарышкан ажылдарны эм-даа хөйну, ону доктаамал чорудар херек. Ылаңгыя хөй национл кижилер чурттап, ажылдап турар хоорайларга, суурларга, улуг тудугларга, үлетпүр бүдүрүлге, өөредилге черлеринге, колхозтарга, совхозтарга бо ажылды онза күштелдирер ужурлуг. Бо талазы-биле янзы-бүрү хевирлиг, солун, дээштиг, кижизидикчи утка-шынарлыг ажылдарны кылып чорудуп болур: лекциялар, найыралга тураскааткан кежээлер, тускай ужуражылгалар, диспуттар дээш ооң-даа өске. Кызылдың партия организациялары, найысылалдың өөредилге черлери улустарның найыралга хамаарышкан күжениишкинниг, улуг ажылдарны эм-даа хөйну кылып чорудары негеттинип турар.

Совет Эвилелиниң улустарының акы-дуңмалышкы чаңгыс өг-бүлеге сырый каттыжыышкыны — Коммунистиг партияның болгаш Совет эрге-чагырганың улуг чаалап алыышкыны болур. Эп-найыралдың ёзузунга бүгү совет кижилерни кижизидериниң, национализмниң болгаш сөөк-язылыгаар чоруктуң кандыг-даа илерээшкиннеринге удур шудургу демиселди чорударының дугайында ленинчи партияның айтылышкынын кеззеде удуртулга болдурар ужурлуг бис.

Москвачыларның лозуңу: беш чылды—1970 чылдың ноябрь 7-де

Москвачылар Улуг Октябрьның ийиги бежен чылын долу энергиязы болгаш чогаадыкчы бодалдарыбиле эгелээн. Найысылалдың эр, херээжен ажылчыннары, эртемденнери, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болуруп төлептиг уткуур дээш, беш чылдың даалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселди калбартып турар.

Ноябрь 17-де найысылалдың «Октябрь» кинотеатрының делгем залынга Москваның партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларының болгаш ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң актив хуралы болган.

Москва Совединиң күүскомунуң даргазы **В. Ф. Промыслов** хуралды ажыткан.

Хуралдың хүндүлүг президиумун СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составтыг кылдыр диңмиттиг адыш часкашкыны-биле соңгаан.

1968 чылда улус ажыл-агый планын болгаш беш чылдың даалгаларын хуусаа бетинде күүседир талазы-биле Москваның ажылчы чоннарының социалистиг хүлэолгелериниң дугайында илеткелди СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат, СЭКП-ниң Москва хооркомунуң бирги секретары **В. В. Гришин** кылган.

Партияның салган сорулгаларын күүседир дээш улам шудургу демисежиринге Москвачыларның беленин Октябрьның 50 чыл оюнуң байырлалы көргүскен дээрзин оратор медеглээн.

Совет улустуң чаагай амыдыралын улам ыңай бедидер талазы-биле хемчеглериниң дугайында СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалынга харыы кылдыр Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларының коллективтери 1968 чылдың планын болгаш беш чылдың даалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты организастаар деп инициативаны эгелээнин В. В. Гришин чугаалаан. Ол инициативаны найысылалдың бүгү ажылчы чоннары калбаа-биле деткээн. Планнарны хуусаа бетинде күүседир дээш демисешпишаан, бүдүрүлгелериниң коллективтери улустуң хереглел бараннарын бүдүрүп үндүрерин улуу-биле көвүдедир деп шиитпирлээн.

Лихачев аттыг заводтуң директору Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры П. Д. Бородин, Москва-Сортировочная депоунуң машинизи А. И. Жаринов, «Красный Октябрь» кондитер фабриканың шуудулга шугумунуң бригадири А. А. Белова болгаш өскелер-даа илеткелди чугаалажып көөрүнге киржип, саналдарын берген.

Бүдүрүлгениң хемчээлиниң, тудуг-монтаж, төлевилел-дилеп тывар ажылдарының, тудуг-материалдарын болгаш кезектерин белеткээриниң, демир-орук болгаш автомобиль транспортунуң чүк сөөртүлгениниң талазы-биле беш чылдың даалгаларын 1970 чылдың ноябрь 7-де—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 53 чыл оюнда күүседирин шиитпирлээн. Үлетпүр бүдүрүлгениң хемчээлиниң талазы-биле 1968 чылдың планын декабрь 24-те күүседирин шиитпирлээн.

Хуралдың киржикчилери СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң адрезинге байырлыг чагааны хүлээп алган.

(СЭТА).

***

Делегаттарга дыңнадыг

Тываның профэвилелдериниң эвилелдер аразының X область конференциязы СЭКП-ниң Кызыл хоорай комитединиң хуралдаар залынга 1967 чылдың ноябрь 22-де эртенгиниң 10 шакта ажыттынарын профэвилелдериниң область чөвүлели дыңнадыг тур.

Бүреткеп эгелээр үеэн 9 шак 30 минута.

ТЫВА ОБЛПРОФЧӨВҮЛЕЛДИҢ ПРЕЗИДИУМУ.

Ыраккы Чөөн чуктуң Кызыл тук орденниг шериг-округунуң ракетчилери дайынчы мергежилин дүн-хүн чок бедидип турар.

ЧУРУКТА: ракета кезээ өөредилгеде.

Фото *П. НАЗАРОВТУУ.* СЭТА-ның фотохрониказы.

Башкылыы келген

Улуг Октябрьның юбилейин Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» көдээ ажыл-агый артелиниң ишчилери күш-ажылчы белектерлиг байырлап эртиргеи. Юбилейлиг чылда колхозтуң мурнунда салдынган планыг сорулгаларны бүрүн боттандырар дээш колхозчулар ам күжениишкиниг ажылдап турарлар.

Артель аңныыр-тывыш ажылынан чыл-чылда-ла хөй орулганы киирип ап келген. Бо аңныыр сезонунда Донгак Кекпержик баштаан он беш кижи аңнап аттанган, оларның башкылыы ээп келгеш, 1500 диңг кежин белеткел черинге дужаган. Чамдык аңчылар 120—150 чедир диңгниг келген, олар катап чоруурунга дегерни берген.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Катап аттанган

Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозунда К. Эртине, П. Яснин, М. Начын-оол, Ю. Иванов дээн ышкаш, дуржулгалыг аңчылар хөй. Колхоз баштаар чери бо аңныыр сезонунда шилиндек он бир кижини өлүк тывыжынче аттарган. Совет эрге-чагырганың чартык чүс чылының юбилейин арга-эзимнерге байырлап эртиргеи аңчылар олчалыг кээп турарлар.

Келген аңчыларның биреэзи-ле 130-ден 210 чедир диңгни дужаган, белеткел конторазынга ниитизи-биле 1440 диңг кежин киирген. Баштай келгеннер күш-хүнезинин, ок-чемээн белеткеп алгаш, арга-эзимнерже катап үнүпкеннер.

Юбилейлиг чылдың арткан хонуктарында өлүк планын күүседир дээш колхозчу аңчылар боттарының аразында социалистиг чарышты салып алган, сыннарда аңнап турарлар. Колхоз баштаар чери, партия организациязы аңчыларның хандырылгазынче кичээнгейни салып, аъш-чемнин, ок-чемзектиң курлавырын тургузуп, оларга чедириш бээрин организастаан.

С. ДАНГААА.

Күш-ажылчы үлүг

Кызылдың хлеб заводунуң коллективи бо чылдың он айларының бүдүрүлге программазын хуусаазының бетинде 108,6 хуу күүсеткен болгаш пландан ажыр 165 муң рубльдиг продукциязын берген. Бо чугула херекке хлеб, булочка болгаш кондитер кылыларының бригадалары төлептиг күш-ажылчы салыышкынын киирген.

Бо чылын заводта бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның ассортиментизи дыка калбарган. Кызылчылар болгаш районнарның чурттакчы чону «Сибирская» деп сдобаны, «Детские» деп батонларны болгаш чаа торттарны улуг күзел-биле садып ап турар.

Бо хүннерде күш-ажылчы темп кудулавайн турар болгаш бүдүрүлге черинин хоочуннары, Ленин орденниг ош Зименина баштаан ажылчыннар Золотухина, Демехина, Ускова, Афанасьева олар мурнуку хөвөр күш-ажылдың шалыпчыларында санатпышаан ажылдап турар.

Техника септелгези

Келир чылдың чазында Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» көдээ ажыл-агый артелиниң механизаторлары белеткелди эки чорудуп турар. Механизаторларның чамдыызы 23 кижи көдээ ажыл-агыйның чепсек-хереклелин колхозтың мастерскаязында септеп турар. Ам 20 трактор аңдазыннарының 10-нун, 13 сеялкаларның 7-зин септээн. Көдээ ажыл-агыйның үүрмек чепсек-хереклелин септээр ажылга үлегерин Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, мурнакчы механизатор Сат Белек-Доржу болгаш механизаторлар Ондар Танов, Сарыглар Ойнаар-оол, Ооржак Чүргүй-оол көргүзүп турарлар.

Тракторларны «Сельхозтехника» каттыжыышкынының Чадаана салбырының мастерскаязында септеп турар. Ам белеткээн техника турар шугумда 7 тракторну септеп турган.

Мурнакчы бульдозеристер

Ак-Довуракты механизация участогунда «Е-652» экскаваторнуң экипажы кончуг эки ажылдап турар. Бо күчүлүг техниканы экскаваторщиктер Баранов, Дегтяров олар башкарып, боттарынга алган хүлээгезин чедиишкиниг күүседип, кызымак ажыл-ижи-биле администрацияның мөгелдиг чаалап алган.

Участокте ажылдап турар бульдозеристер Аначкин, Трупанов оларның ажыл-ижи база-ла мөгелдиг. Бо бульдозеристер он айларының бүдүрүлге программазын 114 хуу күүсеткен.

Боттарының мурнакчыларынга коллектив чоргаарланып турар.

Чаа эмнелге

Шагаан-Арыт эмнелгезиниң чанында база бир чаа тудуг доозулган. Ол болза ниити аарыгларның эмнелге чери болур. Бо дээрге колдуунда үжеп олуттуг эмнелге чери болур. Ооң өрээлдериндe чаа орунларны салган. Чаа эмнелге чериниң ишти эргидеги эмнелге чериниг бодаарга делгем чырык, чылыг, таарымчалыг. Ону бус-биле одаар кылдыр кылган, аарыг кижилерниң чүгдүнер, чүнар, арыглаттынар черлери изиг, соок суг-биле хандыртынган. Өрээл бүрүзү, ниити коридор радиожуттунган, сайгылгаанны киирген.

Эмнелге чериниң чаа бажыңы — чоннуң кадыкшылының дугайында партия болгаш чазактың ада сагыш-салыышкынының база бир херечизи-дир.

КЫШКА БЕЛЕТКЕЛДИ ДООСКАН

«Улут-Хая» совхозтуң Хендерге салбырының малчыннары мал кыштагладыышкынынга белеткелди дооскан. Юбилейлиг чылда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин көвүдедир, ниитиниң малынга четчир чем-суурну белеткээр ажылга малчыннар К. Хуурак, Х. Хөлбен, Б. Доңгак олар эки ажылдаан.

Д. ШУЛУУ.

ССРЭ-ниң Камгалал министриниң ДУЖААЛЫ

1967 ЧЫЛДЫҢ НОЯБРЬ 19 № 297. МОСКВА ХООРАЙ.

Эштер солдаттар болгаш матростар, сержантылар болгаш старшиналар!

Эштер, офицерлер, генералдар болгаш адмиралдар!

Эштер, камгалал үлетпүрүнүң ажылчыннары, инженерлери болгаш техниктери!

Бөгүн бистиң улузувус болгаш ооң Чепсектиг Күштери Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның хүнүн байырлап турар-дыр.

Совет кижилер Төрээн чурттуң эрес-маадырлыг камгалакчыларынга — ракетчиктерге болгаш артиллеристерге, камгалал үлетпүрүнүң алдарлыг ажыл-ишчиларынга — бирги чергениң ракета болгаш артиллерия техниказының тургузукчуларынга бөгүн хүндүткелдиг ёзулалын кылып турар.

Амгы юбилейлиг чылда ракетчиктерниң болгаш артиллеристерниң байырлалын бүгү улустуң политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшүнүнүң байдалында демдеглеп турар. 50 чылдарның дургузунда Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле бистиң чуртувустуң чедип алган шылгараңгай чедиишкиннери коммунизмниң тиилелгези дээш чаа-чаа ажыл-иштерни бүдүреринге совет кижилерни сорук киирип турар.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкынының, улустуң амыдырал деңнелин чайгылыш чокка бедидериниң планнарын боттандырбышаан, Коммунистиг партия болгаш Совет чазак империалистиг агрессияның чимзениишкиннерин соксаш чокка хайгаарап, чурттуң камгаланыр аргазын, бистиң армиявыстың болгаш флодувустуң дайынчы күчүзүн быжыглаар дугайында мөгаг чок сагыш салып турар. Ол сагыш салыышкынының чаа бүзүрелдиг херечизи болза, бүгү-ниитиниң шериг хүлээлгезиниң дугайында Хоойлуну хүлээп алган ССРЭ-ниң Дээди Совединиң III сессиязының шиитпирлери болур.

Совет ракетчиктер болгаш артиллеристер Армияның болгаш Флоттуң бүгү дайынчылары-биле кады боттарының шериг хүлээлгезин бедик харыысалганы медереп билир чорук-биле күүседип, Октябрьның улуг чаалап алыышкыннарының камгалалында серёмчилелдиг туруп, сүртенчиг ракета болгаш артиллерия чепсекти шудургузу-биле шиңгээдип ап турар.

Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның Хүнүбиле холбаштыр ракетчиктерге болгаш артиллеристерге, камгалал үлетпүрүнүң ажылдакчыларынга байыр чедирип база амыр-мендизин айтырып тур мен.

Дайынчы болгаш политиктиг белеткелге дайынчы мергежилди бедидеринге, Совет Чепсектиг Күштериниң алдарлыг чаңчылдарын көвүдедиринге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырын Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның бодунуң составынга күзеп тур мен.

Ракета болгаш артиллерия чепсекти хөгжүдерингe болгаш сайзыраңгайыдарынга улам ыңайгы чедиишкиннерни камгалал үлетпүрүнүң ажылдакчыларынга күзеп тур мен.

Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның Хүнүн демдеглээри-биле ДУЖААРЫМ БОЛЗА:

Бөгүн, ноябрь 19-та, тус чернии-биле 20 шак турда бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы — Москвага, эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга, а ол ышкаш маадыр—хоорайлар Ленинградка, Волгоградка, Севастопольга, Одессага болгаш маадыр—шивэ Брестиге артиллерияның чэрби удаа даштаашныыбиле салют кылыр.

Коммунизмниң тургузукчузу — маадырлыг совет улус делгерезин!

ССРЭ-ниң эрес-маадырлыг Чепсектиг Күштери болгаш оларның ракета шериглери база артиллериязы делгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгеливистиң сорук киирингчизи болгаш организакчызы—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар!

ССРЭ-ниң Камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. ГРЕЧКО.

РЕВОЛЮСЧУ БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАРНЫҢ КИЖИЛЕРИ

Бежен чылдар мурнунда «делегейни магададыпкан он хүннер» ышкаш, ындыг магалыг хүннерни чап-чаа көрдүвүс-даа, ол хүннерниң киржикчилери болур аас-кежиктиг-даа болдувус. Бо хүннер бистериниң кижи бүрүзүнүң чүректеринге кеззеде кайгамчыктыг, магалыг, өндүр чаагай болуп артар.

Бистиң маадырлыг эрткен үевис, аас-кежиктиг амгы үевис, кайгамчыктыг келир үевис бо хүннерде чаңгыс кылдыр каттышканын көрдүвүс.

Өндүр чаагай Октябрьниң бо улуг байырлалын таварыштыр Ленин орденниг Тыва АССР-ниң революстуг болгаш күш-ажылчы алдарының Хүндүлел дептеринде республиканың 74 сураглыг кижилериниң аттарын киир бижээн.

Хүндүлелдің дептеринде аттарын бижээн кижилериниң дугайын тодаргайлаш бижиир болза, Тываның дүүнгүзүүнүң, бөгүнгүзүүнүң болгаш даартагызының дугайында өзулуг төөгү болур. Ында черле кымнарны чок дээр боор!

Оларның аразында Октябрьның ленинчи кызыл тугун тыва черниң кырынга кинскидип, тыва араттарга хосталганы чаалажып бергеннер-даа бар, Тываның черин чаартып, тыва чонну чалгыннандырар херекке улуг улуг-хуузун киргеннер болгаш киирип турарлар-даа бар. Октябрьның улуг хөрээн моон ыцай уламчылаар дээш эстафетаны хоочуннарның холундан алган бистиң эрес-маадырлыг аныяктарывыстың төлөлекчилери-даа бар. Алдарлыг чыл демдеглелинге киир бижидери дээрге улуг аас-кежик-тир.

Холунга ок-боозун тудуп, амы-тынын артынга катташ, Элегеске, Оттук-Дашка, Эрзиниң Тарлашкынга, Шэгаан-Арыгның чанынга, Чадааның үнүнга эрес-маадырлыг тулчуп турганнарны бистиң улус кажан-даа утпас. Ындыгларның төлөлекчилериниң аттарын Хүндүлел дептеринде алдын үжүктер-биле мөңгежидип бижээн. Олар болза кызыл гвардейжи Ф. Ф. Шадрин, кызыл партизаннар Г. К. Кудрявцев, К. С. Мордвинцов, П. Ф. Карпов, О. Г. Кочетова, Р. С. Сотников, Т. С. Грудининдир. Олар-биле хол-холундан туттунчуп алгаш тыва черге Октябрьның хөрөө дээш тулчуп чораан тыва партизаннар С. Т. Билчиир, С. С. Бөлчүү, И. Ч. Маадыр-оол оларны база Хүндүлел дептеринде киргген.

Совет кижилер боттарының Төрөөн чуртунуң маадырлыг төөгүзүнге, хоочун салгалдың кижилериниң чаалап берген түүлдеринге чоргаарланып, ону хайыраалдыбыле кадагалап, хоочуннарның революстуг чаңчылдарын улам байдыып турарлар.

Республиканың Хүндүлел дептеринде ады киргеннериң бир болүү болза Тывага улусчу эрге-чагырганың үезинде чоннуң хөрөө дээш, бистиң аас-кежиктиг бөгүнгүвүс дээш ажылдан турган кижилер-дир.

Тывага коллективтиг ажыл-агый дээш баштайгы демиселчилер — Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры О. Ч. Лопсаңчап, ССРЭ-ниң Дээди Совединте Тывадан баштайгы депутаттарның бирөөзи Улуг-Хемде М. С. Кудажи, Каа-Хемде колхоз даргалары чорааннар М. С. Елисеев, Н. В. Никитин, Эрзинге колхоз организакчызы чораанның бирөөзи М. Б. Шойжуң оларның аттары бистиң республикада билдингир.

Ындыг хоочун салгалдың кижилеринге үнелиг байлактың тывыкчызы, Күрүне шаңналының лауреады К. Х. Хойтпак-оол (Улуг-Хемде), Тываның хоочун күрүне ажылдакчыларының бирөөзи А. М. Чимба, хоочун башкы, культура ажылдакчызы А. Х. Алдын-Херел, үжен чылдарның идепкейлиг хөй-нинти ажылдакчызы А. К. Тадарыкпай (Эрзиниң хойжузу), Тываның араттың революстуг шериниң начальниктери А. С. Эртине болгаш С. Х. Севен олар хамааржыр.

Тывага машина техниканың баштайгы шиңгээдип алыкчылары, тыва черге хувулгаазының машиналарны баштай чуларлап мунганнарның төлөлекчилери: ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты Ондар Хуначык, орден хавыаалыг Оржак Карааш, баштайгы тыва механизатор, улустуң ыр-шоорунда мактаткан С. Чавыдак, тыва черниң арт, сынарының орук-чиринде машина-биле чорбаан чери чок хоочун човаачы орденниг Ооржак Лама, Тываның ак-көк дээриниң баштайгы эрелекчилериниң бирөөзи Ховалыг Хопуй оларның аттары Хүндүлел дептеринде бижиттинген.

Тывага чаа түүлдүң эгелекчилери болган хоочун салгалдың кижилерни республиканың Хүндүлел дептеринге киргенин бис улуг ханыышкын-биле демдеглеп, оларның ачы-хавыязы дээш өөрүп четтириишкинивисти илередип турар бис.

Хоочун салгалдың революстуг болгаш күш-ажылчы чаагай чаңчылдарынга шынчы чорук бөгүн хамыктың мурнунда Совет Тываның чечектелиишкини дээш, социалистиг Төрөөн чурттуң чаагай чоруу дээш карак-кызыл күш-ажылда илереттинин турар.

Республиканың Хүндүлел дептеринде алдарлыг ажылчын аңгының төлөлекчилериниң аттары улуг чоргаарал-биле бижиттинген. Тыва АССР-ниң депутады С. Б. Саидан, баштайгы тыва тудугжу-дашчы О. Л. Калзаң, коммунистиг күш-ажыл бүдүрүлгези—республика типографиязының хоочунцарының бирөөзи А. П. Коробова, Кызылдың алгы заводунуң хоочун болгаш сураглыг ажылчыны К. К. Хүрек-Бен, 48-ки тудуг эргелелиниң эң эки штукатуржушеверлекчилериниң бирөөзи Е. П. Доровских, Кызыл хоорайның амыдырал-хандырыла комбинадының даараныла мастери А. Л. Золотухина олар бистиң бүдүрүлгелериниң болгаш тудугларывыстың чоргаарланырлары-дыр.

Республиканың көдээ ажыл-агыйында социалистиг чаартылга болза тыва араттарны сууржуң амыдыралче шилчилгезин хандырып, оларның амыдыралын үндезини-биле өскерткен. Ол улуг революстуг чаартылга хөй-хөй мурнакчыларны, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң шылгараңгай организакчыларын илередип үндүрген. Ынчангаш Хүндүлел дептеринде социалистиг кедээниң хөй-хөй мурнакчыларының аттары кирген.

Хамыктың мурнунда колхоз-совхоз бүдүрүлгезиниң талантылыг организакчыларының аттарын адаары өөрүнчүг. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры П. В. Астафьев, колхозтар даргалары Х. Ч. Кудурукпай, А. Д. Шаалы, совхозтар директорлары Т. К. Пичен-оол, Г. П. Балабанов, М. Д. Мирчин, дуржулга станциязының директору И. С. Юртаев оларны бистиң республикада кым билбес боор! Олар көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин канчаар эки организастаарының үлегерин көргүзүп турар болгаш көдээ ажыл-агый фронтузунуң талантылыг командылакчылары, массаның өзулуг човаадыкчы организакчылары-дыр.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры болгаш Маадыр ие Үрүле Кандан (Бай-Тайга), ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, хойжу бригада бригадири И. С. Данзүрүн (Тес-Хем), Тыва АССР-ниң алдарлыг хойжузу С. Ч. Куулар (Таңды), хойжулар У. А. Салчак (Каа-Хем), Т. С. Сертип (Улуг-Хем), М. А. Сюрюн (Бии-Хем), Ч. Т. Чооду (Таңды), саанчылар М. С. Сабельникова (Таңды), Д. Х. Күндел (Эрзин), Туран сүт-бараан фермазының эргелекчизи Д. С. Доронин, механизаторлар П. А. Ермолаев, М. А. Монгуш, М. П. Михайлова (Таңды), В. А. Изосимова (Бии-Хем), колхозчу аңчылар Социалистиг Күш-Ажылдың Маадыры Э. Д. Даржаа, А. А. Мырлаа (Тожу) оларның аттары Хүндүлел дептеринге кирбейн, кымнарны кирер боор! Элбекшилдің бо ышкаш хөй-хөй мастерлериниң бүдүрген сүдү, дүгү, өзүн, өстүрген тараалы, дужаяган өлүү бистиң республиканы бүгү Советтер чуртунга алдаржыдып турар. Боттарының хөрөөниң шак ындыг өзулуг мастерлеринге чоргаарланып турар бис.

Совет тургузуг чоннуң чогаадыкчы талантызының чечектелиинге делгем эжикти ажыткан. Оон ачызында өзүп үнген совет интеллигенцияның төлөлекчилерин республиканың Хүндүлел дептеринде киир бижээн чорук Совет күрүнеңиң мурнунга оларның улуг ачы-хавыязын хереченлеп турар. Тыва АССР-ниң чечен чогаалынның болгаш уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы чогаалчы С. А. Сарыг-оол, Тыва АССР-ниң улустуң артизи В. Ш. Көк-оол, алдарлыг башкылар А. П. Лаврентьева, В. А. Ладанова, Донгак Кызыл-Уруг (Өвүр), хоочун медицина ажылдакчылары К. Б. Бальчий-оол, Г. И. Федорович, А. Н. Торжу, М. М. Ланчикова (Чадаана), хоочун башкы болгаш эртем ажылдакчызы М. Д. Биче-оол, библиотека ажылдакчылары К. Ч. Эренчина (Эрзин), С. Ч. Самбуу (Бай-Тайга) олар боттарының чогаадыкчы болгаш кызымак ажыл-чорудулгазы-биле чоннуң мактальн чаалап алганнар. Совет интеллигенцияның эрге-ажыктары ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эрге-ажыктарындан чарылбас деп принцип-биле олар ажылдан келген болгаш ажылдан турар.

Бистиң чуртувуста чоннуң хөрөө дээш бодун бердинген кижи бүрүү, оларның кандыг ажылды кылып турары ылгал чонка, партияның болгаш күрүнеңиң мактальнга төлептиг. Ынчангаш партия ажылдакчызы Х. С. Аракчаа, саң-хөө ажылдакчызы В. Т. Ким (Таңды), шагдаа ажылдакчызы К. Ч. Чүлдүм (Бай-Тайга), садыг ажылдакчызы П. Б. Быкова (Кызыл), совет ажылдакчы Д. Б. Лахов, идепкейлиг хөй-нинтичи ажылдакчызы, пенсионер М. Ш. Билчитпей (Тес-Хем) олар база Хүндүлел дептеринге киир бижидер төлептиг болганнар.

Бистиң республиканың мактальга төлептиг болган бүгү кижилерин, революстуг болгаш күш-ажылчы алдарның кижилерин чаңгыс күзел сорук — чоннуң аас-кежик дээш, Төрөөн чурттуң чаагай соруу дээш күзел сорук каттыштырып, найыралдаштырып турар. Ол каттыжыышкын болгаш найырал дайынныг үелерде бистиң эң эки кижилеривистиң дөгүлген ханы-биле, тайбың үелерде эрес-маадырлыг күш-ажылы-биле каңнаттынып быжыглаттынган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде тиилелгени чаалап алырының улуг хөрөөнге тыва улус эт-хөреңгизи-биле, эң эки оолдар, кыстарының даймычы чорудулгалары-биле бодунуң салыышкынын киирген. Демдеглеткен мурнакчыларның аразында фронтучу чораанның база эвээш эвес. Тыва эки-турачыларның төлөлекчизи, Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Чүргүй-оолдуң адын республиканың Хүндүлел дептеринге киир бижээнин түүнелиинде чугаалары дыка-ла өөрүнчүг-дүр. Фашистиг араатаннар-биле сегиржип алышкынынга ол бодунуң амы-тынын хайыралаваан, эрес-маадырлыг чорукту кылгаш, тыва улустуң өзулуг чоргаарланыры болган. Аңаа чоргаарланмайн кымга чоргаарланыр бис!

Революстуг болгаш күш-ажылчы алдарның кижилери — эки-лерден эки, мактальдыгардан мактальдыг кижилер-дир. Олар боттарының эрес-маадырлыг демисели-биле, карак-кызыл күш-ажылы-биле бистиң эрткен үевисти, амгы үевисти, келир үевисти чаңгыс чүүл кылдыр каттыштырып турарлар. Оларның хоочуннары бистиң бөгүнгү чаагай үевис дээш демисежип, ажылдан чордулар. Оларның ам үеде ажылдан турарлары бистиң магалыг келир үевис дээш ажылдан турарлар.

Революстуг болгаш күш-ажылчы алдарның кижилери — улустуң хөрөө дээш идепкейлиг демиселчилер, Коммунистиг партияның идеалдарынга кызыгаар чокка бердинген кижилер-дир. Оларның революсчу болгаш күш-ажылчы үлегер-чижээ бистерни, бистиң аныяк өскенивисти коммунизмниң тиилелгеан дээш эрес-маадырлыг күш-ажылче кыйгырып, сорук киирип турар.

Чоннуң хөрөө дээш канчаар демисежирин, коммунизмниң хөрөө дээш канчаар ажылдаарын бистиң бөгүнгү аныяктарывыс оларның үлегер-чижээнден көрүп турар. «Бистиң эстафетавыс төлептиг холдарда кирген» деп, бистиң хоочуннарывыстың идегелин бөгүнгү аныяктар шынызыдар хүлээлгелиг.

Байкара ХӨВЕҢМЕЙ.

Бөгүн Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның Хүнү

ТӨРӨӨН ЧУРТТУҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Г. ПЕРЕДЕЛЬСКИЙ, артиллерияның генерал-лейтенантызы

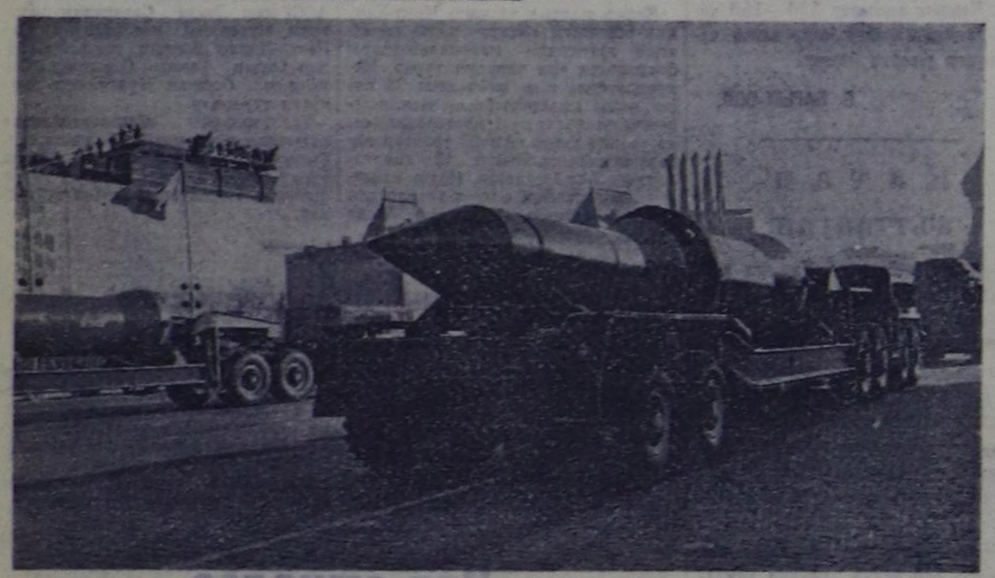

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының алдарлыг бежен чыл оюн байырлаан турарының үезинде Москва гарнизонунуң шериглериниң Кызыл шөлге болган парадында бо күчүлүг дайынчы ракета техниказын көргүскен.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Бөгүн бистиң улузувус, армияның болгаш флоттуң дайынчылары Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның Хүнүн демдеглеп турар. Бо хүн совет кижилер хамааты дайынның болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларынга Төрөөн чурттуң тиилелгезин чедип алырынга аажок улуг салыышкынны киргген дайынчы артиллеристери дүрүм өзугаар чоргаарал-биле алдаржыдып, Ада-чурттуң дайынчы күчүүн көвүдеп турар ракетчиктерге, Ракета шериглериниң болгаш артиллерияны чаа чепсек болгаш дайынчы техника-биле хандырып турар камгалал үлетпүрүнүң ажылчыннарына, техниктеринге болгаш инженерлеринге хүндуткелдің өзулаашкыны кылып турар.

Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның Хүнүн Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары, акы-дунма социалистиг чурттарының улустары, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимээшкини, бүгү мурнакчы кижи төрелгетен Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюн байырладыбыле демдеглеп эрттирген байдалда демдеглеп турар-дыр. Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның Хүнү — ол дээрге артиллеристериниң болгаш ракетчиктериниң өөредилгезиниң болгаш дайынчы белениинде чедишкиннериниң көрүүдезиниң хүнү-дүр.

Артиллерияның Хүнүн байырлаарын доктаатканы Ада-чурттуң Улуг дайынының сүртенчиг хүннери-биле холбаалыг. 25 чылдың мурнунда, 1942 чылдың ноябрь 19-та, 15 мун улуг бооларның, миномёттарның болгаш ракета установкаларның күчүлүг дааштаашкыны Волганың эриктеринге Совет Армияның аажок улуг удур шаар халдаашкынының эгелээн дугайын делегейге чарлаан дыңнаткан. Оон дараазында 300 мун кижилиг немец-фашистиг шериглернин бөгүглелин бүзөөлөөш, чылча шапкан чорук — Ада-чурттуң Улуг дайынының эргилдезиниң эгезин салган. Сталинград чоогунга Совет Армияның тиилээн-биле чепсектиг демиселге стратегтиг инициатива бистиң холувусче быжыы-биле шилчээн. Бистиң шериглериниң ол чаймнаачак тиилелгезинге база өске-даа бүгү тиилелгелеринге аажок улуг ачы-хавыяа артиллерияга хамааржып турар. Ол үеде артиллерия Совет Армияның согуг таварыштыр от күжүнге кол рольду ойнаан турган.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет артиллериясының дайынчы улуг ачы-хавыязын демдеглээри-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму 1944 чылдың октябрь 21-де Чарлыы-биле артиллерияның Хүнүн чыл бүрүде ноябрь 19-та демдеглеп турар кылдыр докталаткан.

Ада-чурттуң Улуг дайыны тиилелгиг доозулган сөөлүнде бистиң партиявыс шериг хөрөөн көргүзүрининң иниити угланылышкынын ылаптыг тодараткан болгаш армияны база флотту шериг техниказыбыле чаарты чепсеглээрин эң кыска хуусаада боттандырган. Стратегтиг болгаш оператив-тактиктиг ужур-дузаның Ракета шериглери тургустунган, ол дээрге шериг хөрөөнде эң чаа түүл, дайын сөөлүндеги чылдарда бистиң Чепсектиг Күштеривиске болгулаан боттуг өскерилгелериң түүнели-дир. Чаа ракета-ядролуг чепсек тургустунган. Артиллерияның Хүнүн Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның Хүнү деп адаар апарган.

Совет артиллерия Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээн соонда дораан тургустунуп, хамааты дайынның болгаш даштыны шериг интервенциязының чылдарында өзүп быжыккан. Баштайгы артиллерия кезектери Кызыл гвардияның отрядтарын организастааны-биле кады тургустунуп келген. Бистиң артиллериявыс алдарлыг дайынчы орукту эрткен.

В. И. Ленин совет артиллерияны тургузаарымын онза ужур-дузазын үнелеп көрүп турган. Оон айтыышкынын өзугаар артиллерияның команда составын белеткээрин организастаан, эрги армиядан арткан бүгү чепсекти шынгыы үчётка алган болгаш септээн. Владимир Ильич Кол артиллерия эргелелиниң ажылын боду башкарып, артиллерия заводтарының ажылының иштинче хандыр кирип, оларның продукция бүдүрини көвүдеврин чедип ап турган. Фронтуларның дайынчы ажыл-чорудулгазын удуртпушаан, Ленин оларны артиллерия болгаш ок-чемзек-биле хандырар дугайында доктаамал сагыш салып турган. 1917 чылда Кызыл гвардияның отрядтары 30—40 улуг бооларлыг турган болза, 1918 чылдың төнчүүзүнде 1.700, а 1919 чылдың майда 2.300 улуг бооларлыг апарган. Хамааты дайынның төөгүзү совет артиллеристериниң маадырлыг чоруунун хөй санныг үлегер-чижектери-биле демдеглеттинген.

Тайбың тургузуушкунуң чылдарының дургузунда совет артиллерия шериг шериниң күчүлүг хевири кылдыр өскен. Бодунуң дайынчы шынарының талазы-биле танкыга удур болгаш гауб артиллерия, миномёттар, зенит үгер-боолар делегейге эң эки болуп турган. Шылгаңгай конструкторлар Социалистиг Күш-ажылдың Маадылары В. Г. Грабин, Ф. Ф. Петров, И. И. Иванов, Б. И. Шавырин оларның болгаш өскелериндаа бо талазы-биле ачы-хавыязы улуг. Артиллерия техниказын хөгжүдери-биле кады Коммунистиг партия Төрөөн чуртунга кызыгаар чокка бердинген болгаш боттарының сүртенчиг чепсээн дайынчы өзу-биле ажылаарына эки белеткелдиг артиллерия офицерлериниң кайгамчык кадрларын өстүрүп, доруктурган.

Совет Эвилелинге удур герман фашизминиң өскүдүп үндүрген дайыны социалистиг Төрөөн чуртуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, социализм дээш совет улустуң Ада-чурттуң Улуг дайыны болу берген. Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзү совет артиллеристериниң дайынчы эрес-дидим, маадырлыг, шудургу болгаш аваангыр чоруунуң хөй-хөй чижектерин билир.

Дайынның баштайгы үези онза берге болган. Ол үеде дайынның танкылары-биле демисел бистиң шериглериниң эң чугула сорулгазы болуп турган. Гитлержи аг-шериглериниң кадыг-дошкун согуушкунуна удур бо талазы-биле кол, шиитпирлиг рольду артиллерия, танкыга удур тускай артиллерия кезектери болгаш каттыжыышкынары ойнаан. Офицерлер Карозиниң, Петровтуң, Полянскийниң, Чеволаның болгаш өскелериниң-даа командылаан артиллерия каттыжыышкынары болгаш кезектери фашист танкыларга чаңнык ышкаш сүртенчиг күш боон турган. Полковник Н. И. Полянский командылаан танкыга удур чүүлү чаңгыс артиллерия бригадазы бешин 1941 чылдың августа Шяуля чоогунга дайынның 300 хире танкыларын чуура адып, узуткаанын чугаалаарга-ла четчир.

Майор Ефременко, капитан Алекшин, полковник Герасимов командылаан танкыга удур артиллерия полктары боттарының дайынчы туктарын өшпес алдар-биле шыпкан. Москва чоогунга тулчуушкуннарга олар дайынынын 309 танкыларын чок кылган. Ол полктар гвардейжи аттарны совет артиллерияга эң-не баштай алганнар. Ол үеде зениттиг артиллерия дайынның артык күштүг ужар түүлү-биле демиселге кол чепсектериниң биразы болуп турган.

Чепсектиг демиселдің дараазында чорудуушкунуга артиллерия дайынның камгалал дилиндектеригин болгаш туруштарын чаза таварын, буза шавар үезинде шиитпирлиг күш, Совет Армияның бодунуң хемчээлиниң талазы-биле аажок улуг шаап халдаашкынларын хандырарының эргежок чугула чепсээ болу берген. Миус биле Днепр, Березина биле Неман, Прут биле Дунай, Висла биле Одер ышкаш, ындыг улуг хем мооңдактарын бистиң шериглеривистиң кежерин хандырган шиитпирлиг чепсектериниң биразы артиллерия болган. Сталинградтың болгаш Корсунь-Шевченковскийниң, Бобруйскийниң болгаш Минскийниң, Яссының болгаш Кишиневтиң, Будапештиң болгаш Берлиниң районнарынга дайынның улуг бөлүглелдерин бүзөөлеп, узуткаарын хандырар талазы-биле кол ачы-хавыяа артиллерияга онаажып турар. Бреслау биле Швейдемюль, Познань биле Кенигсберг, Штеттин биле Берлин болгаш өске-даа ол ышкаш хөй-хөй шивээ хоорайларга дайзыны чылча шавар талазы-биле бистиң шериглеривистиң дайынчы чорудулгаларын хандырган кол чепсек артиллерия болган.

Бүгү Совет армияны-биле бир домей, артиллерияның дайынчы чедишкиннериниң үндезин магадылалы болза, фашистиг аг-шериглерге удур совет улустуң чепсектиг демиселин баштаан Коммунистиг партияның шылгаттынган удуртулгазы болган. Партия бистиң артиллериявыстың дайынчы күчүзүн өстүрер, оон офицер кадрларын белеткээр болгаш кижизидер дугайында доктаамал сагыш салып турган. Партия чаа, эң сайзыраңгай техниканы тургузарынче болгаш дайынга эргежок чугула түүлдер-биле армияны хандырарынче тыылдың ажыл-ишчилерин мобилизастаан.

Дайын үезинин берге болгаш нарын байдалында бистиң өзулуг маадырлыг ажылчын аңгывыс, эртемденнер болгаш артиллерия үлетпүрүнүң инженерлери артиллерияны боолар, миномёттер, ракета установкалар, октар болгаш миналарбиле түгле четчир санныг хандырган эвес, харын база чаа артеллерия системаларын, миномёттарны, ракета установкаларны ажылдан кылган. 1942 чылда чуруттуң үлетпүрү фронтуга 100 мун ажыг улуг бооларны болгаш миномёттарны берген, а 1943 чылдан эгелээш армия чыл бүрүде 220 мун улуг бооларны, миномёттарны болгаш ракета установкаларын ап турган.

Совет Армияның дайынчы хемчег бүрүзүн артиллерияның күчүлүг бөлүглелдери деткип турган. Москва чоогунга бистиң шериглеривистиң удур шаап халдаашкынын чеди мун улуг боолар, миномёттар болгаш реактивтиг установкалар хандырган болза, Сталинград чоогунга—он беш мун, 1943 чылдың чайынында Курск чоогунга Совет Армияның шаап халдаашкынынга үжен мун ажыг, Белоруссияга болгаш Висла-Одерге болган тулчуушкуннарга — үжен беш мун ажыг, Берлинге дайынны доозар үезинде дөртен беш мун ажыг улуг боолар, миномёттар болгаш реактивтиг установкалар дайзынны чылча шаварынга киришкенин чугаалаарга-ла четчир. Чаңгыс тулчуушкунга артиллерияның ындыг күжү эрткен дайынларның төөгүзүнде туруп көрбээн.

Материал болгаш эртем-техниктиг быжыг баазага даянып, чепсектиг демисел чоруп турда артиллерияны дайынчы ажылдарының аргаларын соксаал чокка сайзыраңгайжытпышаан, бистиң командирлеривис кол угланыышкыннарга артиллерияның улуг болүглелдерин билдилиг болгаш оперативтиг мөөнүзөрин, артиллерияның күчүлүг от ажыдыышкынын болгаш ону дүрген таарыштыр башкарарын уран аргабиле организастаан, боттандырарын өөренип алган. Тиилелгеге эргежок чугула артык күштерин шиитпирлиг угланыышкыннарга тургузаар арганы ол бүгү берген.

Дайын чоруп турда Коммунистиг партия артиллерияның кайгамчык шериг начальниктерин кижизиткен тургускан. Кургаг чер шериглериндe артиллерия каттыжыышкынарының болгаш кезектериниң базазынга үндезилзөөш, оперативтактиктиг болгаш тактиктиг ужур-дузаның Ракета шериглери тургустунган. Ам ужар түүлдү, Шериг-Далай Флодун болгаш агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглерин ракеталар-биле чепсеглээн. Оон түнелиинде бистиң Чепсектиг Күштеривистиң күчүзү аажок улуг болу берген.

Ракета-ядролуг чепсектиң бар болуп турары бистиң алдаржаан артиллериявысты хөгжүдери эргежок чугула эвес дээни канчап-даа ол эвес-тир. Ону сайзыраңгайжыдарынга чогуур кичээнгейни угландырып турар. Сөөлгү чылдарда Совет Армия чаа хевириң артиллерия бооларын болгаш миномёттарын, танкыга удур башкарар кайгамчык реактивтиг октарны болгаш реактивтиг артиллерияның күчүлүг установкаларын алган. Артиллерия тулчуушкун шөлүнге согуг бээр от күжүнүң чугула ролюн мурнуку хевээр ойнаар апаар.

Алызында ажыл-херектиң кандыгдаа чедишкинин идея талазы-биле каңналган, партияга болгаш улуска кызыгаар чокка бердинген бодунуң сүртенчиг чепсээн ылап шиңгээдип алган кижилер шиитпирлээр дээрзин партия өөредип турар. Шөлге өөредилгелерге, полигоннарга, өөредилге шөлдеринге болгаш класстарга солдаттар, сержантылар болгаш офицерлер боттарының дайынчы мергежилин күжениишкининг сайзыраңгайжыдын турарлар. Ракета шериглеринде болгаш артиллерияда офицерлер Б. Н. Лебедев, Б. С. Иващев, Н. И. Белоусов, А. С. Шлюгин, Ф. Д. Усс, И. Я. Шаркунов, В. Г. Круглов, В. Т. Ларин, С. С. Сыров болгаш өске-даа хөй кижилериң аттары эки билдингир. Олар болза ракета херазниң болгаш артиллерия одунуң өзулуг мастерлери-дир.

Бо юбилейлиг чылда ракета шериглериниң болгаш артиллерияның составы бодунуң байырлалын дайынчы болгаш политиктиг белеткелге чаа-чаа чедишкиннер-биле үткүп турар. Шылгараан кезектериң, өөредилгеге тергиннериң, бирги чергениң тускай эртемниглериниң саны көвүдээн. Бо чылын ракеталарны дайынчы ажыглаарының болгаш артиллерияның боолаашкынының чоруткан өөредилгелери Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның политиктиг болгаш адыышкын белеткелиниң өскенин көргүскен.

Совет Төрөөн чуртту камгалаар херекке ачы-хавыязы дээш база дайынчы, политиктиг белеткелге бедик көргүзүглери дээш дээре кезектерни болгаш артиллерия училищелерин СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүүлелиниң Тураскаал туктары-биле шаннаан. Хөй офицерлерни болгаш солдаттарны орденнер болгаш медальдар-биле шаннаан.

Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның дайынчы белеткелиниң өскени, тускай, техниктиг белеткелиниң бедээни, дайынчы белени, политика-мораль талазы-биле бижиг байдалы, бодунуң составының организастыг чоруу — командирлериниң, штабтарының, политорганнарының, партия болгаш комсомол организацияларының күжениишкининг ажылының, кезектериниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының бүгү талазынга партийжи салдарның куштелгениниң түүнели-дир.

Ынчаннымыжежок чедип алдынган чедишкиннер чеже-даа улуг болза, олар бисти оожургатпас ужурлуг. Шиитпирлээри улуг күштү болгаш билиглерни, туруштуг болгаш дадым чорукту, инициативаны болгаш принципиалдыг чорукту негеп турар дыка хөй аажок нарын сорулгалар ам-даа бистиң мурнувуста туруп турар. Амгы байдалга аажок улуг серемчилелди болгаш бедик дайынчы белен чорукту бүгү совет дайынчылардан негеп турар деп чүвени минутада-даа уттуп болбас.

«Днепр» деп өөредилгениң көргүскени-биле алырга, совет дайынчылар боттарынга бүзүреткен чепсекти болгаш дайынчы техниканы ылап шиңгээдип алган, бижиг моральдыг дайынчы шынарны сиңирип алган, Төрөөн чуртунуң дужаалын кайы-даа үеде алдарлыы-биле күүсединге белен болуп турар. Ленинчи улуг чагыларны удуртулга болдурбушаан, олар шериг хөрөөн моон соңгаар-даа эки өөренирлер.

Ракетчиктериниң болгаш артиллеристериниң бедик патриотизми, Төрөөн чуртунга оларның ынакшылы боттарының мурнунда тургустунган бүгү-ле нарын сорулгаларны алдарлыы-биле күүсединиң магадылалы болуп турар. Совет Чепсектиг Күштериниң 50 чыл оюнга белеткенмишаан, ракетчиктер болгаш артиллеристер шылгараан кезектериниң, өөредилгеге тергиннериниң база бирги чергениң тускай эртемниглериниң саны көвүдеп, шериглериниң дайынчы белениң улам бедик кодүрерлер. Бистиң Чепсектиг Күштеривистиң өске-даа хевирлери-биле кады Ракета шериглери болгаш артиллерия ынак Төрөөн чуртунуң күрүне эрге-ажыктарының камгалалында идегелдиибиле туруп, Улуг Октябрьның чаалап алышкыннарынче халдаарын диттигептер агрессорну ойтур шаварынга кандыг-даа үеде белен.

Ыраккы Чоон чүктүң Кызыл Тук орденниг шериг округунуң ракетчилери дайынчы мергежилин дүн-хүн чок бедидип турар. Тактикага өөренирининң кайгамчык эки түнеадери ракеталар салын үндүрерининң практиказы болган.

Фото Н. НАЗАРОВТУУ.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Хоочун ажылдакчы — Ожиган Баазанович Билчиир-оол партия болгаш ажыл-агый ажылдарынга хөй чылдарда ажылдап чорааш, улуг дуржулганы чедип алган. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Ожиган Баазанович ам «Коммунизмниң херели» колхозтуң Моғай сүт-бараан фермазында кадарчылап ажылдавышаан, колхозчу ажыл-ишчилерниң ортузунга масса-политиктиг ажылды үлегерлиг чорудуп келген. Ону Танды районда эң дээре ажылдыг пропагандистерниң бирээзи кылдыр санап турар.

Чурукта: О. Б. Билчиир-оол.

С. Феоктистовтуң фотозу.

Ноябрь 21—Совет милициянының Хүнү

УЛУСТУҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫ ДЭЭШ

Н. А. ЩЕЛОКОВ,

ССРЭ-ниң Хөй-ниитиниң корум-чурум камгалалының министри

Пролетар революцияның одунга Октябрьның үечергези — совет милиция төрүттүнген.

Пролетариат бодунуң ажылчын милициязын тургузар деп бүзүрелин Ленин «Ырактан чагаалаларынгала» илергейлээн. Ол чагааларының бирээзин харын «Пролетаржы милицияның дугайы» деп адаан. Владимир Ильич мынча деп бижээн: «Полицияны катап тургустурбас! Чер-черниң эрге-чагыргаларын боттарының холундан салбас! Чогум-на бүгү улустуң, шуут-ла бүгү-ниитиниң, пролетариат удуртқан милициязын тургузар ужурлуг...» (В. И. Ленин, Чогаалдарының чыылдазы, том 31, арын 41).

Чуртка хөй-ниитиниң корум-чурумун тургузар болгаш деткиир дээш демисел база революстуг демисел болур ужурлуг деп чүвени большевиктер билип турган. Революцияның баштайгы чылдарының байдалынга ол нарын болгаш берге айтырыг болган. ынчангаш ону эң кыска хуусада шиитпирлээр ужурлуг турган. Дүжүттиген буржуазия, аңгызын оскунган чүүл-бүрү идеяттер Совет эрге-чагыргага калчаалыг удурланып турган. Ынчангаш аныяк Совет республиканың байдалы революстуг шыңгыы корум-чурумну тургузар талазы-биле соңгаарлатпас хемчегларни алырын негээн.

Милиция 1917 чылдың октябрь 28 (ноябрь 10-да) тургустунган. «Ажылчыннар, солдаттар депутаттарының бүгү Советтери ажылчын милицияны тургузар. Ажылчын милиция бүрүү-биле ажылчын болгаш солдат депутаттар Советтериниң эргезинге турар» деп, Республиканың иштики херектериниң наркомады ол-ла хүн доктаал үндүрген.

Партияның политиктиг удуртулгазы милиция органнарының ажыл-чорудулгазын эң эгезинден тура чогум-на ацгы барымдаалаан, революстуг мөзүлүг болдурган.

Хамааты дайынның берге байдалынга милициянның ажыл-чорудулгазы хөй-ниитиниң шыңгыы корум-чурумун тургузарынче, контрреволюция-биле болгаш херек үүлгедирлер-биле демиселди күштелдиринче угланган. Тыылга үптекчилер-биле, дээрбечилер, хоралакчылар, мегечи кайгалдар-биле болгаш мурнуу-шугумга — ак гвардейжилер-биле — ийи фронтуга демисел чорудар ужур милицияга таварышкан. Ынчан Петроград болгаш Псков губернияларының барык бүгү милиционерлери фронтуже чоруй барган. Төп болгаш Приволжье губернияларының эң эки милиция кезектериден ак поляктар-биле демисежир аттыг полктар тургустунган, үш эскадрон Будённийның Бирги аттыг шериниң составынга дайылдажып чоруп турган.

Хамааты дайын доозулган, тайбың тургузуушкун үеэн эгелээн. Ажылдаарын, бодунуң хөй-ниитичи хүлээлгелерин чаа ёзу-биле көөрү Советтер чуртунга кол барымдаалаар үлегер-чижек болу берген. Ынчалзажок амы-хуунуң болгаш хөй-ниитиниң эрге-ажыктарының дугайында эрги үзелдер ам-даа бар, байыксаар, чижек, маңгыс ёра база бар турган. Кулактарның чолдак боолары ам-даа дааштавышаан, оорлар биле хээличилер улус ажыл-агыйынга улуг когаралдарны таварыштырып турган. Совет милиция ажылчын, тараачыннарның, бүгү ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга бодунуң бердингенин херек кырынга бүзүредип көргүспүшаан, херек үүлгедиглери-биле демиселге дадыгып быжыккан.

Бодунуң төөгүзүнге эң чайыннанчак арыннарның бирээзин Совет милиция Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында бижин киирген. Оон он-он муң эң эки оолдары чаңчылчаан көк шинельдерин армейжи шинельдер-биле солаап, фронтуже чоруй барган.

Милиция ажылдакчылары быжыг туруштуг дайылдашкан. 1941 чылдың июльда милиция батальону Могилёвче кирер оруктарга фашистерниң хөй кижилиг күштериниң халдаашкынын беш хондур доктаадып келген. Дайынның баштайгы хүннеринде-ле Молдавияның болгаш Украинаның милиция ажылдакчыларындан П. Орловка командылаткан бригада тургустунган. Ук бригада оон соонда дивизия кылдыр тургустунган болгаш дайынның алдарлыг дайынчы оруктарын арткен. Москваның, Ленинградтың, Сталинградтың, Севастопольдуң, Киевтиң, Одессаның милиция гарнизоннары боттарын оңмас алдар-биле шыпкан маадырлыг чоруктарны кылган. Москва милициязының 300 ажыг ажылдакчылары дайынның тыылынга тускай даалгаларны күүседип турган. Белоруссияның үүс-үүс милиционерлери партизан отрядтарынга кирген.

А бистиң тыылывыска хөй-ниитиниң корум-чурумунуң камгалал органнарының ажылдакчылары чежечеже шудургу болгаш маадырлыг чоруктарны кылбаан дээр! Олар хоорайларга болгаш суурларга корум-чурумну тудуп, шпионнарны, үрегдекчилерни, фашистиг шургукчуларны болгаш херек үүлгедикчилериниң хоразын чок кылып келген.

Совет милицияның мурнунга Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың салган харыысалгалыг сорулгаларын бодунуң төөгүзүнүң бүгү үе-чадаларынга совет милиция чедиишкиниг шиитпирлээн. Оон он-он муң ажылдакчылары социалистиг эрге-чурум дээш демиселдиң мурнуку одуругларында бөгүн база туржып турар.

Бистиң улузувустуң медерели хемчээл чок өскен. Совет кижилер социалистиг хоойлу-дүрүмнү үрээр чоруктарга эптеш чок. Херек үүлгедир чоруктар-биле демиселге кеземче хемчеглерни Коммунистиг партия мооң мурнунда-даа, амгы үеде-даа кол үүл кылдыр көрбейн келген. Кол арга—херек үүлгедир чоруктуң болдурбазы болур деп чүвени кезээде барымдаалап келген. Назы четпээннерниң эрге-чурум үрээр чоруктарын болдурбазынче онза улуг кичээнгей салдынып турар.

Бүзүредир хемчеглер хоомай апарза, херек үүлгедир чоруктар-биле демисежип турар күрүне органнары, ылаңгыя, аар кемниг херектер үүлгедирлерге хамаарыштыр албадалдыг хемчеглерни база ажыглаан турар.

Амгы үениң совет милициязында кемниг херектерни истеп илередир, социалистиг өнчү-хөреңгини оорлаарлар-биле демисежир, транспорт шимчээшкининиң озал ондак чок болурун хайгаараар болгаш өске-даа хөй албан черлери бар. Оларның кайызы-даа амгы үениң чаа техниказы-биле хандыртынган. Олар боттарының эргезинде үүл-бүрү ажылдарга ажыглаар автомобильдерлиг, мотоциклдерлиг, радиохарылзаалыг. Милиция эртемниң сөөлгү чедиишкиннери-биле база чепсегленген.

Коммунистиг тургузуушкунуң амгы байдалынга совет милиция бүгү улустуң дузаламчы, деткимчезинге даянган бодунуң ажылын чорудун турар. Аңаа эки-тура дружиналарының хөй санныг отрядтары, эш хуузунуң судтары болгаш совет хөй-ниитиниң өске-даа хөй организациялары дузалап турар. Хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар-биле демиселди күштелдирер дугайында СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бир чылдан шоолуг аппас үе мурнунда шиитпир үндүрген. Социалистиг хоойлу-дүрүмнү быжыглаар, херек үүлгедир чоруктуң чок кылыр талазы-биле күүседир сорулгалар ол документилерде тодараттынган, херек үүлгедир чоруккa удур хөй-ниитиниң болгаш күрүне аппарадының демиселинин чаңгыс аай фронтузун тургузарынче угланган хемчеглерниң делгем комплексизи төлевилеттинген.

Ындыг турбуже ам безин күрүне хөреңгизинче оорлар чилби холун ында-хаая-даа бол суна бээр, хулиган, маңгыс ёралыглар, аферистер бажын ковайты бергилээр болгай. Ынчалза-даа совет кижилер бүзүрелдиг: эрге-чурум үрээрлер чеже-даа кажарлап чажыртынза, үүлгедиглер кылырына чеже-даа кайгалдаза, чөптүг кеземчеге онаажырындан олар чайлай албас. Милиция чонга баразын болуп турар. Бодунуң хүлээлгезин оон күүседип турары серемчилиг, ынчангаш херек үүлгедикчизи чогуур яла-шииткелден чайлавас. Оон магадылалы совет милициянның 50 чыл дургузунда чедип алган дуржулгазы, аңаа партияның болгаш чазактың, социалистиг күрүненің бүгү ажылчы чоннарының берип турар найгамчык улуг деткимчези болган.

Делегей бо хүннерде

Совет делгелге

Социалистиг Румыния Республиканың найысылалының төп делгелге бажыңынга Совет садыг-үлетпүр делгелгезин көргүзүп келге-ле барык бир ай болган. Оон көргүзүглери Советтер чуртунуң үлетпүрге, садыгга болгаш техникага чартык үүс чыл дургузунда чедип алган чедиишкиннери-биле чонну таныштырын турар.

Тайбың атом, ону үлетпүрге, эмнелгеге, кодээ ажыл-агыйга ажыглап турары делгелгениң кол көргүзүү болу берген. Делгелгеде Белоярск, Нововоронеж АЭС-териниң баштайгы блоктарының ажылдап турар модельдерин, ССРЭ-ниң хоорайларының бирээзинге кылган суг хайындыр реакторунуң македин көргүзүп каан. Дустуг суглары арыглаары делегейниң бүгү чурттарынга улуг ужур-дузалыг. Дүрген хөделир нейтроннар-биле ажылдаар реакторунуң чанынга кажан-даа ынчангаш хөй чон чыылган турар. Ол дериг-ни хары угда үш ажылга — ядролуг кывар үүлүдү, электри күүжүн болгаш хөй арыг сугну алырынга ажыглаар. Ындыг реакторну Каспий далайның эринде тудуп турар.

Совет Эвилелинге сөөлгү чылдарның дургузунда ховар үнелиг приборлар, дериглер-биле хандыртынган чаа атомнуг энергия төптерин тудуп тургускан. Ол дериглерниң тыртырган чуруктарын болгаш макеттерин делгелгеде калбаа-биле көргүскен.

(ПМА).

Коммунистерниң кыйгырыы

БЕРЛИН. (СЭТА). Грециянның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Политбюрозу КНО-нуң принциптерин болгаш кижиниң эргезин Грециядa каржы дорамчылап турар чоруккa удурланыышкынның үнүн күштелдиринче Каттышкан Нациялар Организациязын, делегейниң чурттарының чазактарын болгаш парламентилерин база делегей организацияларын кыйгырган. АДН агентилелдиң дамчыдын турарын ёзугаар алырга, Афиныда фашистиг диктаторларны кыңчыктырбае болгаш Микис Теодоракистиң, Илиас Илиунуң, оске-даа грек патриоттарның амы-тынын камгалап алыр херекке киржиринче Грециянның Компартиязының ТК-зының Политбюрозу кыйгырган.

Патриоттарның атакалары

ХАНОЙ.(СЭТА). Мурнуу Вьетнамны хостаарының улусчу чепсектиг күштери бо айның эгезинде элээн хөй можуларга америк болгаш чалча шериглерни чедиишкиниг атакалаан, оларга улуг когаралдарны таварыштырган.

Хосталга агентилелдиң медээлерин барымдаа болдургаш, ВИА агентилелдиң дыңнадын турарын ёзугаар алырга, Мурнуу Вьетнамның патриоттары Тайнинь можуга 40 ажыг америк шериг албанныларны сандан үндүрген. Телон можунуң Дуккоа районунга партизаннар дайзының беш вертолёдун дүжүр аткаш, америк-сайгон шериглериниң хыдыкчы халдаашкыннарын ойтур шапкан, 90 америк шериг албанныларны өлүрген, балыглаан, дорт куяктыг тыртыг машиналарын орттеткен.

Каирге ужуражыышкын

КАИР. КАР-ның президентизи Гамаль Абдель Насер Иорданияның Каирге албан аайы-биле аалдап келген премьер-министри Бахджат Талхунинің хүлээп алган. Иорданияның премьер-министри Чоокку Чөөн чүкте болуушкуннарының өскүп турарын Каирге чугаалажыр.

Корейни тайбың каттыштырар дээш

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязы корейнии дээр айтырыгны чугаалажып көөрүн ноябрь 16-да дооскан болгаш корей улустуң иштики херектеринге холгаарлаашкынны уламчыларынче угландырган шиитпирни хүлээп алган.

Мурнуу Корейниң девискээринге АКШ-тың әжелел шериглерин болгаш Корейни каттыштырар база катап тургузар талазы-биле КНО-нуң комиссиязы дээр чүвени — әжелекчилериниң чепсээн хевээр арттырып турар резолюцияны Кол Ассамблея АКШ-тың ыйыышкыны-биле хүлээп алган.

Резолюция дээш 68 чурттар бадылаан, 23 чурттар, оон иштинде Совет Эвилели, социалистиг чурттар болгаш чамдык азий-африка чурттар удур бадылаан. 26 чурттар бадылаарындан дадагалзаан.

Бадылаашкынның чылдактарының дугайында чүве чугаалап турган, совет төлээлекчи Н. Т. Федоренконуң медеглээни: АКШ-тың дөгеп киирген резолюциязы кол сорулга— Корейни тайбың каттыштырарынга кандыг-даа хире-чергези-биле дузалавайн турар. КНО-нуң тупунга шыптынган даштыкы әжелел шериглер болгаш Мурнуу Корейниң чалча эрге-чагыргалары сөөлгү үеде КУДР-га удур өнчүк-чөңгээни күштелдиргеи дээрзин Н. Т. Федоренко үргүлчүлеп чугаалаан. Ол чорук Корей чартык ортулукта байдалды чидигленгирип, Ыраккы Чөөн чүкке дайынның тыптып келириниң айыылын ханыладып турар.

Чугаалажылганың көргүскени-биле алырга, Азияның улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкининге удур демиселге Вашингтонуң шериг-стратегиг улуг баазазы кылдыр Мурнуу Корейни хуулдурган дээрзин совет төлээлекчи демеглээн. АКШ Мурнуу Корейни чүгле бодунуң шериг баазазы кылдыр башкарып ажыглап турар әвес, харын база мурнуу-корей хөлезиленген солдаттарны вьетнам улуска удур бүжар-чүдек дайынга үгер-боо чижи кылдыр улам калбак хемчээлдерге ажыглап турар.

КНО-нуң комиссиязы америк шериглериниң Мурнуу Корейни әжелээрин үргүлчүлээр чорукту чажырып чаарынга, корей улустуң херектеринге каржы холгаарлаашкынны шынзыдарынга бараан болуп турар деп, Н. Т. Федоренко үргүлчүлеп чугаалаан. Ук комиссия корей улустуң эрге-ажыктарынга корей айтырыын шиитпирлээринге чүгле дузалавайн турар әвес, харын база корей улустуң ол сорулганы чедип алырынче орукка улуг моондактарның бирээзи болуп турар.

Корей улустуң эрге-ажыктарын камгалаар болгаш Ыраккы Чөөн чүкке тайбыны быжыглаар турушта туржып турар күрүнелер болза, КНО-нуң түгүнге шыптынып алгаш, Корейни әжелээн бүгү америк болгаш даштыкы өске-даа шериглерни Корейден саат чокка үндүрер база корей улустуң херектеринге даштыкы холгаарлаашкынның чепсээ болуп турар ук комиссияны дүжүрер дугайында санаалды киирген болгаш ол санал дээш туржып келген.

Чүгле ындыг шиитпирлерни хүлээп алыр чорук корей айтырыын тайбың шиитпирлээринге болгаш Корейниң Соңгу болгаш Мурнуу талаларын тайбың каттыштырарынга эргежок чупула таарымчалыг байдалдарны тургузарынга чедирер ийик.

Чехословакияның, Монголдуң, Польшаның болгаш Кубаның төлээлекчилери америк әжелекчилерниң эргеажыктарынга таарыштыр КНО-нуң Корейде ойнап турар бак ролун сойгалап, Кол Ассамблеяның хуралынга база санал бергеннер.

Делегей конференциязының резолюциязы

ДЕЛИ. Араб чурттарның улустарын деткиир талазы-биле делегей конференциязы Индияның найысылалы Делиге болуп эрткен. Аңаа делегейниң 70 ажыг чурттарының төлээлекчилери болгаш хөй-ниитиниң өскү ажылдакчылары киришкен. Делегей конференциязы резолюцияны хүлээп ап, империалистиг күрүнелериң өмээржилгези-биле Израильдиң кожазы араб чурттарга удур өөскүдүп үндүрген агрессиязын ында килеңнээшкин-биле буруу шаап турар.

КАР-ның, Сирияның болгаш Иорданияның девискээрлерин әжелээн чоруктуң үргүлчүлээшкини израиль агрессияның агрессия болгаш колониалисчи сорулгаларын тодаргай көргүскен дээрзин резолюцияда демеглеп турар.

«Мооң-биле холбаштыр Делиге конференциязының киржикчилери КАР-ның, Сирияның болгаш Иорданияның әжелеткен девискээрлериндеи израиль шериглерни доп-дораан чугаа чокка үндүрерин, ол кемниг агрессияның бүгү уржуктарын узуткаарын негеп тур...»

«Дешилгелиг болгаш тайбыңга ынакшылдыг күрүнелерниң, ылаңгыя араб улустарны деткиир турар Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның ойнап турар позитивтиг ролюн конференцияның киржикчилери бедин-биле үнелеп көрген».

Араб чурттарның улустарын деткиир талазы-биле делегей конференциязының киржикчилери әжелеткен девискээрлерден израиль шериглерни доп-дораан үндүрер дээш калбак кампанияга каттыжарынче улустарны кыйгырып, КНО-нуң бо айтырыгга хамаарышкан резолюцияларын амыдыралга дүрген боттандырарының чугулазын демеглеп турар.

«Бо болза ол районга үр үеде төптүг тайбыңны тургузарынга ыяап-ла негеттинер негелде болур» дээрзин конференцияның киржикчилери медеглеп турар.

(СЭТА).

Уэстморлендиниң дыңнадыы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Мурнуу Вьетнамда америк чепсектиг күштериниң командылакчызы генерал Уэстморленд чепсектиг күштер талазы-биле сенат комиссиязының хаалгыг хуралынга чүве чугаалаан. Уэстморленд Вьетнамда байдалга хамаарыштыр «оваарымчалыг көгээнин» илергейлээш, «дайзының шериглери эмгежок санныг миномёттарны, үгер-бооларны, ракеталарны ап турар-дыр» деп, хомудаан дугайын ол комиссияның даргазы Рассел корреспондентилерге дыңнаткан.

Уэстморленд чепсектиг күштер талазы-биле төлээлекчилер палатазының комиссиязының кежигүннеринге дыңнадыын база чугаалап берген.

Вьетнамда дайынны күштелдиреринің база бир үе-чадазының дугайында кончуг чажыт чөвүлел хуралдар Вашингтонда дээди деңнелге болуп эртип турда, ылаңгыя конгресстиң чогуур шиитпири чокка чаа-чаа «девискээрлерге дайын чорударынче» Каттышкан Штаттарны чыгаазынче президент Джонсонну кыйгырып, даштыкы херектер талазы-биле сенат комиссиязы резолюция үндүрген.

Удурланыышкын күштелген

КАИР. (СЭТА). Араб чурттарның израиль әжелекчилерге әжелеткен девискээрлериниң Каирде дезин кээп турар кижилер әжелекчилерниң дезин үүлгедиглерин чугаалап турар. Әжелекчилер арабтарның удурланыышкынын базар деп орааланышаан, тайбың чонну массалыы-биле тудуп хоругдап турар.

Чижээлээрге, Иордан хемниң барыын эринде чүгле Джанин районга безин израиль әрге-чагырга черлери сөөлгү хүннерде 42 кижини удурланыышкын шимчээшкининге киришкен деп буруудаткаан, тудуп хоругдаан. Иордан Наблус хоорайының чоогунда бир суурга 12 кижини база тудуп хоругдаан деп, дезин келгеннер дыңнаткан.

Израиль әжелекчилер ындыг үүлгедиглерни кылын турза-даа, Израильге әжелеткен девискээрлериң араб чонунуң әжелекчилерге удурланыышкыны улам калбарын турар деп, дезин келгеннер демеглээн.

ФИНЛЯНДИЯ. Хельсинкиниң далай өртээлинде балык рыногу. Досаарларда балык.

Фото **С. МАЙСТЕРМАННЫЫ.**
СЭТА-ның фотохрониказы.

КЫДАТТА БОЛУУШКУННАР

«Культура революциязы» чурттуң экономиказынга улуг когаралды чедирген болгаш чедирип-даа турарын Кыдаттан келген дыңнадыглар база катап бадыткап турар. Ылаңгыя демир-орук транспортунуң ажылында үзүктелиишкиниң дугайын дыңнадыгларда чугаалап турар. Оон ужурунда демир орукчуларның чөвүлел хуралын Пекинге чыылдырганы тодаргай-дыр. Чөвүлел хуралдың дугайын Синьхуа агентилел ноябрь 12-де дыңнаткан. Тургустунуп келген бергелериң шынарын болгаш хемчээлин тодаратпайн, Синьхуа агентилел «демир-орукчулар, ылаңгыя организас-диспетчер албан чери шыңгыы шылгалданы эрткен» деп медеглээн. Синьхуаның дамчытканы-биле алырга, чөвүлел хуралдың киржикчилери «эгоизм-биле демиселди удуртукчу принцип кылдыр көөр» деп демир орукчуларны шыңгыы кыйгырган.

Ам пекин пропаганда «эгоизм-биле демиселдиң» лозунуң амыдырал байдалдарны экижидеринче ажылчы чоннарның чүткүлүнге удур ажыглап турар. «Культура революциязы»-биле болгаш Мао Цзэ-дуннуң идеялары-биле чөпшээрешпес чоруктуң кандыг-даа идерединшкинин «эгоизм» дээрлер. Демир-орук транспортунга «хамыктың мурнунда Мао Цзэ-дуннуң идеяларының тулган алдарын бадыткап тургузар ужурлуг» деп, чөвүлел хуралга демеглеп турган.

Пекин болгаш можу солуннарының бадыткап турары-биле алырга, Мао Цзэ-дуннуң идеязынга болгаш «культура революциязынга» чөпшээрешпес кижилерге болгаш белүктерге удур «күштү ажыглаар» демисел чурттуң хөй районнарында үргүлчүлеп турар. Чижээ, «Цзянси жибао» солун Наньчан районга болган ындыг демиселдиң дугайын сагындырып турар. Чепсектиг күштерниң дузаламчызын үргүлчү ажыглаар дээрзин солун ажыы-биле кыйгырган. Наньчанда одаар чүүл дерилге заводунуң цзаофаньчыларының чагаазын ол-ла солунга парлап үндүрген. Биске удурланып турар кижилерниң «хөй нуруузу» түс черниң ажылчыннары болуп турар деп, цзаофаньчылар хомудан бижээн. «Хубэй жибао» солун боттарының иштинге кара-туразында аажылаашкынны соксадыр деп маочуларны редакция үүлүнде кыйгырган.

Хунаньга «хөлээшкиннер» болгаш «хоралакчы ажыл-чорудулга» дээр чүвениң дугайында дыңнадыглар «Хунань жибао» солунуң арынарынга ноябрь 8-те көстүп келген. Маочуларның удурланыкчылары биле талалакчыларының аразында күштериниң деңзигүүрүн илеретпээн хирезинде-ле ук солун «ийи оруктарның болгаш ийи шугумнарының аразында демисел» сөөлгү айларда можунуң төп хоорайы Чаншада болгаш өске-даа черлерде үргүлчүлеп турарын мининген. Лю Шао-циниң болгаш Тао Чжунуң талалакчыларының «чимзениишкиннериниң», Пэн Дэхуайның талалакчыларының база Мао Цзэ-дуннуң өске-даа удурланыкчыларының идепкейжээнинин чылдагаанында дүшкүүрлүг байдал тургустунган деп, «Хунань жибао» солун тайылбырлап турар.

Солуннарның бо тема талазы-биле материалдары найысылалдың кудумчуларында чыпшырган дацзы баолар база немеп турар. Чижээ, Гуйчжоу можунуң «революстуг комитединиң» талалакчылары биле «411» дээр организацияның кежигүннериниң аразынга ханныг месилдээшкиннери Гуяньга болган дугайын дацзы баоларда чугаалап турар. Сычуань можунуң Чунцинекяу хоорайында шериг кезектериниң аразынга месилдээшкин дугайын дацзы баоларда дээшкин.

Кыдаттың хем эринден ырак әвес Чөөн-Кыдат далайда Чжоушань ортулуктарның районунда база дүвүрээзиниг болуп турары тодаргай. «Чжэцзян жибао» солуниуң ноябрь 9-та дыңнатканы-биле алырга, бо чылдың чаймында Ухань гарнизониуң үймээнин базарынга киришкен корабльдериниң отрядтары ол ортулуктарның районунда чеде берген. Мооң-биле холбаштыр чыыылдырган митингиге ораторлар Уханьга кара-туразында аажылаашкынга киришкен кижилерден «Мао даргага кызыгаар чокка бердинген болур чорукту өөренип алыр» деп кыйгырып турган. Чжоушань ортулуктарда Маонуң талалакчыларынга шиитпирлиг деткимчени көргүзер сорулганы Уханьга шаажылал хемчеглериниң киржикчилериниң мурнунга салган. Ол ортулуктарда маочуларның ындыг дузаламчыны негеп турар дугайын солуннарның арыннарынга көстүп келгилээн фактылар херечилеп турар. Чижээ, «Мао Цзэ-дуннуң идеялары синникпээн» болгаш «Мао дарганың стратегиг улуг планын илередип көргүспээн» солуннарны болгаш хуудустарны чоннуң орузунга тарадын турар деп, «Чжэцзян жибао» солун хомудан бижээн.

(СЭТА).

ИЗИГ ИСТЕР-БИЛЕ

Каактын кедээзинде тайганы куу-куу булуттар куржаангылай берген. Баштайгы харның чаап келгени малчынны сонуургадып-даа, дүвүредип-даа келген.

— База катап кыш келгени бо-ла болгай. Баштайгы хар чаап келди, оон-биле кады соок база дүжер. Шарыларын ажаалда, хайгааралын шыңгыырадып, кичээнгейлиг карактап турбас болза, хоржок — деп, «Элегес» совхозтуң Каук фермазында шары кадарчызы Монгуш Намдын-оол өг-бүлезинин улузунга чагаан.

Бир-ле эртен, дан бажында, сылдыстар читкелекте, лашкаар үнген малчынның чугаазы ынзыып-ла үнген:

— Санаарымга бир шары четпейн тур. Та кайызы чок, билдинмес.

Удаваанда «Шокар-Хүрен» деп семис шары чок тур — деп, Намдын-оол Болдурович тодаргайлаан. Аалдың улуг кижилери әртенги хаяа-биле кады шарыны дилеп эгелээн. Аалдан әлээн ыракта истер тывылган. Малчын дораанна аттанынкаш, демги истерни ызырты сүргеш чорупкан. Ийи аттыг кижи шарыны Дүвүрен фермазынче сүргеш чорупканы билдине берген. Ынчалза-даа Дүвүреннің соңгу түгүнге келгеш истер читкен. Фермада улустан айтырган. кым-даа билбес. Кадарчы шарыны Хову-Аксынче сүрүп киире берген-дир деп каразааш, ажылчын суурнуң шагдаа салбырынга келгеш херектин ужурун чугаалаан.

Шагдаанын биче лейтенантызы Михаил Кыргысович Черлик-оол малчынны әлдек хүлээп алгаш, оон чугаазын кичээнгейлиг дыңнаан.

— Истелгени доп-дораан эгелээр. Истер изиг турда шарыны тывар херек, кырган — дээш белеткени берген. Олар Дүвүреннин үстүү талазынга мотоциклдиг халдып келгеннер. Дыттар аразында ийи аттың болгаш шарының истери тывылган.

— Мындыг истиг шары ийикпе — деп, биче лейтенант истерни улгаттырар шилдин дузазы-биле шинчилээш айтырган.

— Ол-дур, ол-дур. Аттар истери база бардыр але—деп малчындаа соруқ кирген.

Михаил Кыргысович истерни рулетка-биле хемчээп, блокнотка чуруп, кичээнгейлиг хынап кирипкен.

— Оң талакы будунда кош дыргактын бирээзи сынган турганы шын бе, кырган?—деп. Михаил Кыргысович айтырган.

— Шын, шын. Мындаа әлээн аскап турган удавайн эттине берген чүве — деп. малчын аажок амыраан. Ынчалза-даа истер база катап читкен. Ынай-бээр эрткен ис-ле хөй. Доора оруктарны хынамчалыг кезип көрген. Мындыг таварылгада шагдаанын тывынгыр. сагынгыр болуру база негеттинер. Орук чоогунда ушкан дыттың чаны-биле шарыны чедип эрткен. оон дүктери будуктарда ыдыртына берген болган. Үш хонганда Хову-Аксының Шевченко кудумчузунда бир бажыңның клаловказындан читкен шарының эзди тывылган. Шагдаа ажылдакчызының кызымак ажылының түннелинде хөй-ниитинин өнчү-хөреңгизин карак ажыттаан оорлар туттурган.

Михаил Кыргысович Черлик-оол хөй-ниити организациялары. оларның удуртукчулары-биле сүмележип турган суурга корум-чурумну тургузарынга идепкейлиг киржип турар. Ол Хову-Аксының ВЛКСМ комитединиң секретары Константин Шестопаловбиле аныяктарны дружина ажылынга хаара тутпушаан. хөй-ниитинин корум-чурумун хажыдар чоруктар-биле шыңгыы демиселди чорудуп келген. Ниитилелге ажыктыг ажыл кылбас, арага-дарыга хандыыр кижилерни сойгалап илередиринден аңгыда. оларны кижизидип сургаар. кандыг-бир ажылга тургузар хемчеглерни үргүлү чорудуп турар.

Ажылга төлептиг чорду дээш ол Хундулел бижиктер. өртектиг шаналдар-биле каш удаа шаннаткан.

Михаил Кыргысович Красноярск хоорайда шагдаанын тускай школазының үшкү курузунда бот-өөредилге-биле өөренип турар.

О. КОРОДА.

1967 ч. Ноябрь 19.

ШЫН

3-КУ АРЫН

ЧЕЧЕН ЧОГААЛ болгаш УРАН ЧҮҮЛ

Чаа шүлүктер

УГБАЛАРГА

Малдың оглун, боттуң төлүн
Магадылап аарып каан,
Малдыр-ие угбаларга
Байыр тудуп, ырлап тур мен.
Саара, Норжай, Өнермаанның
Чаагай херээн магадааштың,
Саамчып келген одуруглар
Саазында чуруттунду.

«ЧОДУРАА» КОЛХОЗТУҢ ХОЙЖУЗУ Ө. СУВАНДИИГЕ

Өдек сыңмас кодан хойлар
Өктеренгей колхоз сүрүү;
Өгге сыңмас ооллар, кыстар —
Өнермаанның ажы-төлү.
Ажыл-ишке мергежилин
Айтып орда амыр угбай:
Барган, көрген кым-даа кижи
Магадаанын сөглеп келир.

«ТЕС-ХЕМ» СОВХОЗТУҢ ХОЙЖУЗУ СААРА МОНГАЛБИИГЕ

Онгар-Өдек ыйылчатын
Оран өрээш, дескилевээн:
Саара Монгал малдаан хою
Чаттып оттааш, долдурупкан.
Маска, кадыыр хөрээн каастаан
Маадыр-ие, малчын ава
Боттуң төлүн, малдың оглун
Бодамчалыг азырап каан.

«АК-ЗРИК» КОЛХОЗТУҢ ХОЙЖУЗУ НОРЖАЙ ЧООДУГА

Агар арызы хадыычал бол,
Айым дивейн, чурттаан
Норжай;
Азыраан мал, ажы-төлдүн
Авазы боор — Маадыр-ие.
Амырлажып келген кижи
Аяк шайны чооглап үнер,
Ажыл кылыр дуржулгазын
Айтырып ап, сеткил ханар.

С. ТАМБА.

Школачының шүлүктери

БОЛДУРБАС БИС

Сесерлик дег кластан алган
Черивисти хоозураткан,
Он-он сая кем чок чоннуң
От дег чырык күзелдерин
ара боггаН
Ханныг дайын
Халаптарын
Улус чон бис
Утпас-даа бис!
Чолдуг өйже кезе көрген
Чоннун соруу чүдел күштүг!
Холдарывыс туттунчупкаш,
Хосталгавыс чалгаан тугун
бедик туткаш,
Ханныг дайын
Катап боорун
Болдурбас бис,
Боогдаптар бис!

ИЙИ ПӨШ

Кадыр чалым кыры черде
Харан ыраар ийи пөш бар.
Чаңгыс базым ишкээр басса,
Чалым баары — ханы тамы.
Дииннерге көөргеткенгир,
Дизин алган тоорукталыг
Селбер ногаан ийи пөштер
Сергээ кончуг чоргаар турааР.
Халаа шуурган, ужуруксааш,
Хайыра чок силгизе-даа,
Бергелерге сынныш дивес
Мээн-биле сен-даа ышкаш.

Оюн БОРБАЙ-ООЛ,
Улуг-Хем районнуң Баян-Кол школазы.

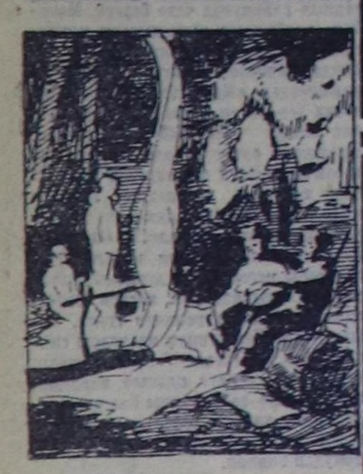

Кыштың чурумалы.
В. Волченковуң чуруктары.

ШУУГААРНЫҢ УЖУРАЛДАРЫ

(Шоодуг чугаа)

Тараа, сиген шөлдеринче суурнуң бүгү чону хайнып үнүп турар душта, Шуугаар ашакты кадайы Шалыпмаа оттурупкан.

— Хамык улус ажылче аттанып үнүп тур, ынча дыка хаарыктап чыткан херээ бар бе? Аңдың кайыл дүрген эзертен!

— Аа-а бокта, кадай. Үё-үё, оорга көңгүс шимчеттинмес — деп, Шуугаар ондагылаан.

— Ооргам, ооргам. Арага ижерде амыр ажыл дээрге баажыланыр. Бо дүне кайын ижип алгаш, чулчуртунуп келдиң?

Агартынып турда чаңчыл болган Шуугаар улам-на ондагылаан.

— Кайынын ындыг боор, кадай. Амдыы кончут коккааракты оранны одурту дилээш, тып чададым. Хоочум кире берген ышкаш, үё-үё. Көңгүс үгдергей кижи-дир мен.

— Үгдереп аараан болза, эмчидеп чорудуптайн, далажы бердим— деп. Шалыпмаа угбай чугаалаан.

— Чок, чок. Эмчи-домчуну чоор сен. Бумбадан салыпкай мен аан, сен харын дүрген халы, оаалдай боор сен. Чүгээр болза менде үүү боор, калгын чеде бергей мен аан— деп, Шуугаар кадайын дүрген-не оожуктурган.

Чоруткан улустуң шимээни чидип, чоруй баарын манап алган Шуугаар, шуглаандан дуюкаа сыырлып үнгеш, арыгже калгыдын кирген. Чажыт черде өртеп каан аъдын эзертен тура, Шуугаар элээнне боданылаан: «Ажылдаар дээрге дүүнгү «хөглөөшкиден» баш бузук. «Эмненирининң» хемчегларын дарый албааже хоржок. Садыгдан ыканган херек чок—шеф хүнү. Ынчалза-даа... каш хонукта кадайның хөренгизинге дегген эвес, кандыг ирги?...

Бо бодалдардан Шуугаар кымчыладыпкан чүве дег, дүвү-далап аъдын муна каапкаш, бажыңынга түтсүп келген. Хоя боор чүве-биле дөмей, азыгда доскаарга бут баштай кылаштап кээп, шывыын аяр ажыдын көрген. Хойтпак долу. Ашак соңгаже көрүп, сезиглиг бакылай каап, доскаарынче көрүп, сергек хүлүмзүрүп каап, быжын турган.

Улустугда олурар, турарын безин чонаада човуур-биле үдээр Шуугаар, ам кээп суун суглап, одун оттулуп, шуурууп солуп турда аваангыр, кашпагайы кымдан-даа калбас турун тур. Ашактың шак ындыг «шалыпчы» ажылының түңнелинде, доскаар дүвү кылайып, хөренги-даа үзүлген. Харамдыккан Шуугаар ам доңга эскилээн арагазының соорундаа манавайн, дарый-дарый пактагылаан.

Дашка дүвү кургаткан эвес чеже шыдаар: күжүр Шуугаарның чугаалаарга дылы долгай, чулчуруурга дижи хымылаар мынчап барып-тыр. Амдыы чаа-ла коргуп, сүртеп турган боду ам кээп, «эзирикте даллай шалбаа»—дээн ышкаш, ыры-шоору, кускун-курайы куттулуп-ла үнген. Шуугаар ол хире апарганда, бодалга киргенин чулчуруур, каракка көзүлгенде чалчыыр чаңыг кижи-ле болгай. Ол, чоокта чаа «Крокодилге» чурутканыңга хорадап, ооң ажыг сөстерин сактып келген:

Арагалаар, улчуур дээнде
Амырай бээр Шуугаарны.
Ажыл дээрге, үүле дээрге
Аргаже коор Шуугаарны...

«А-аа бокта, чолуктарны! Шак ол каркадыыл деп чүвеңерге эки-ле мени чуруп, бижип турулар! Ана хей чүве!»

Канчангаш-ла чүве ийик, хавада көрүнчүкте бодунуң дүрүзү, ооң эзирээн карактарынга көрүшпее көжаларының бирээзи кыдыр көзүлген. Шуугаар-даа хай-халап: «Хош! Холу-будуң кижидиве карбаңнадып, хостуг орган арааттыва чоп кежээлеп тур сен! Эки-ле менче кежээлеп тур, сени мен шүңме» дээн соонда холга таварышкан саңдай-биле көрүнчүкту ында-ла буза шлап дүжүрген. Шуугаар «дайзыннарга» удур шак ынчаар «эрес» тулушканының түңнелинде, бажың ишти теве дывылаан чүве-биле дөмей апарган-дыр.

Шаа төнген Шуугаар дашкаар-ла көскеттинип үнүп каан. Багда турган аъдын мунушкаш, ол ам «тинилелгенин» чарлап, кудумчуну өрү алзы кускуннап чоктаан. Чаар-Шилги өөрүнүң барган черин кайын эндээр, Алаак кайы сен дээш, октальып-ла орган. Удатпаанда Одаг-Тал бо көстүп келген, ооң баарындаа девээлээн аъттар-даа эңмежок. Ырак эвесте ажылдаан улус. Одаг-Талга түтсүп кел-ле, Чаар-Шилги өөрүнүң чанынга тура дүжүп тур. Ындында-ла чадажып чораан Шуугаар кайын ызыртынар, аттыкан аайы-биле будуктарны уу-чаза база чоруй, черге пет кээп душкен.

Өршээл болуп будуктар ону өпейлей аарак дүжүрээ-даа, бутка ылдыртынган ээлгир бир хаак ашактың кастыын орта чаа-ла шавылаптыр. Шуугаар ону кадайының көргүскен хемчээ-дир кылдыр бодап, баарында турган төшче дап берип, кончуттунуп-ла үнген: «Үё-үё, аная орган кижи алагадап турар канчап барган калчаараан хөрээжеи сеп? Азарганчыт хойтпаан харамнаныр бе? Хош, ижиплеттим канчаар сеп? Аалга чоп орбаан сеп, таптыг-дыр бе?».

Таптыг-ла ол душта тал бажыңга сааскан хона каапкаш, «Саайт-саайт» ыыдыр эде каапкан чүведир. Ашак ора: «чан, чан че, чанар чанмазын мен-не билгей мен» дээш, тура халып чыда, эотпек тал орта бажын шашкаш, элээн ур боданып туруп тур. Медерээн угааны ам харын орталаныр, хамык ужур талда-дыр дээрзин билип каапкан. Ашак-даа талче көрүндүр маспактаныр олурупкаш, ийи дискээн чазыладыр часкагылавышаан, чалчыттынып-ла үнген: агбайган, шагбайган. Алаак оргузунда авыраарын туруп алган. Сээң черле чогум хөрээң чүл? Чаашкында чаглактыг, изигде девээлиг мен дээш, кежээлээр сеп бе? Турар черицге тур, туюлуп тура өртедиптер эвейикпе, мооң»..

— Эки-и, Шуугаар. Канчап мынчап эшкедеп олурарың ол? Ажылдан оаалдап калдым деп девидеве, сеңээ четчир ажыл ам-даа бар болгай аап моң, Шуугаар—дизе-ле баарында бригадир бо туруп тур. А ооң артында каткы-хөгүүг улуг, биче чон, кадайы Шалыпмаа...

Ажылдан дезип арагалап, улчуурун орааладшкан Шуугаар шак ынчалдыр туттуруп, хөйнүң судунга кирер ужурга таваржып-тыр.

Чүлдүм ЧАП.

М. Петровтуң «Ужарда» деп линогравюразы.

Моол аалчылар

Чоокта чаа МАР-ның Баян-Өлүгий аймаанның Ногаан-Нуур сумузунда «Партизан» колхозтуң уран чүүл коллективинин бот-тывынгыр артистери «Мөген-Бүрен» колхозтуң ажыл-ишчилеринге янзы-бүрү программалыг солун концертти көргүскеш, чаныптылар.

Моол ыраажы эш Көперген «Ак чем», «Балчын кээр» болгаш «Доп-шулдуурум» деп ырларны хылдыг хөгжүмге үдедип алгаш, тергиин күүсеткен. «Айжан клиз» деп казах танцыны эш Кожамзы эки ойнаан. Бөлүк оол артистер «Алдын шөл», «Авай», «Балчын кээр» деп ырларны ойнап доозуптарга, адыш часкаашкыны диниреп турду.

Концерт соонда колхозта парткомсекретары эш Ооржак колхозчу ажыл-ишчилеринин өмүнээзинден аалчыларга изиг байыр чедиргеш, өртектиг белектерни тывыскан.

Ч. СЮРЮН.

Шишигинниң тиилелгези

Бир ай иштинде үргүлчүлээн, хөлшыдыраа талазы-биле юбилейлиг чылдың хоорай чемпиону деп ат дээш маргылдаа доозулган. Түңнелдер үнген, ойнакчыларның байдалы илерээн. Алдарлыг атты Николай Шишигин база катап чаалап алган. Ол дээрге бистиң республиканың эң дээре шыдыраачызы дээрин номчуучу эки билир. Мастерге кандидат чүгле чаңгыс кижээ уттурган болгаш үш кижи-биле хайымнашкан. Ооң шупту саны он ийи чартык.

Ийиги черни, өзүп олурар бирги разрядчы Өнер-оол Бегзи он бир, чартык сан чедип алгаш эзлээн. Ол бүгү маргылдааны черле эки эрттирген болгаш ооң активинде чемпионну уткан тиилелгези база бар. Бегзи моон соңгаар бодунуң ёзулуг эки шыдыраачы мергежилин көргүзе бээри чигзиниг чок. Он чартык санныг үшкү черни харылзаа инженери Каңоол Саян алган. Ооң соонда Мөңгүн-оол Тюлюш болган (саны 9,5). Кенин-Лопсан, Беркович, Чыргал-оол болгаш Белек олар 9—9 санныг болуп, бешки-сески черлерни үлешкеннер. Турнир таблицазын Алдын-оол Оюн чедишкин чок ойнап, чүгле чартык санныг дуглаан.

О. ИРГИТ.

Редакторнуң орлакчызы Д. О. БЕГЗИ.

„Беларусь“

Бедик өле челер аъдын дээрге чедир
Мээн ачам мактай бээрин утпас-тыр мен.
Хөлгем болган «Беларусь» деп тракторну
Хөөрем чокка ырлапсымза канчан баар деп!
Казыргы дег чүгүрүктер көвей-даа бол,
Хамык чоруу дески кулун турар эвес.
А мээн «аъдым» чылдың бүгү үезинде
Ажыл-үүле арбас, турбас, күүтен боор.
Часкы, күскү сезоннарда ажыктыңны
Салаа базып санааш чоорул, чөн-даа билир.
«Чашпан бокту аштавышаан, суггарар-даа
Салымныг-ла эт-тир»—дижип магадаарлар.
Көккүр сиген кезилдези килин турда,
Хөөмейиң шынаа дургаар чаңгыланып,
Кезип, бөлүп, сараттап кээр бүдүжүңге
Кежээ дирткен он-он эрлер ында калыр.
Ырак сындан ыяш сөөрткеш, манза дилер,
Ыйгыл шаттың оруун аштааш, аргыштырар,
Кыштагларже хөртүк чарын, сиген сөөртүр
Кылыр иштиң ёзулуг-ла маадыры сен.
Сен дег эти чогаадып каан кижилерге
«Четтирдим!» деп канчап черле сөглевес мен.
Септеп, үзеп камнавышаан, эдилээштин,
Чедишкинниг мурнакчы-даа болуп чор мен.

В. СЕРЕН-ООЛ.

Чаа үлегер домактар

Игилдиң эткиги хылында,
Иртпиң чаа кудуруунда.
Кижи черинге ынак,
Киш хорумунга ынак.
Сарапчага чаъс ызырынмас,
Саарыгга бел доктаавас.
Тараа сывынга чараш,
Дагаа өөрлүгде чараш.
Хем иштн хөлегелиг,
Кежиг аксы саарыглыг.
Эрецгей харыы —
Эзрем булгааны-биле дөмей.
Тода харыы —
Дорт орук-ла.

О. ДАРЫМА чыып бижээн.

Кино

„ТӨРЭЭН ЧЕРИҢ ҮНЕЛИГ БОЛЗА...“

1941 чыл. Москва чоогу. Делгем ховулар болгаш аяңнарлыг арыглар кырынга боранныг хүн диргели берген, ол күстүң баштайгы хары чаап турар үеде немец-фаситиг эжелекчилер совет найысылалдың чоогунга чедип келген турган.

Оон бээр 26 чылдар эртсе-даа, кадыг-дошкун, дүвүренчиг ол хүннерни чоя утпаан.

Гитлерлиг Германия 1939 чылдың сентябрь 1-де делегейниң ийиги дайынын эгелээш, барык ийи чыл дургузуунда-ла Польшаны, Францияны, Бельгияны, Голландияны, Данияны, Люксембургту, Норвегияны, Грециянны, Югославияны эжелеп аапкан. Немецтер Чехословакиянын, Венгрияның, Румынияның, Болгарияның эзлери болуп, Соңгу Африкага турган англи шериглерни чылча шаап, метрополиже шуугуп киреринге кыжаныы турган. Ол үеде оларның эжелекчи чоруун доктаадыштар ындыг күш чок-даа ышкаш сагындырар турган.

1941 чылдың июнь 22-де гитлерлиг Германия Совет Эвилелинче халдаан.

Эжелекчилер баштайгы үеде базала чедишкинниг ышкаш болганнар: олар кыска үеним дургузуунда Минскини, Смоленскини, Прибалтиканы, Молдавияны, Украинаны, Крымны эжелеп ап, Ленинградты бүзөөлээн болгаш адактың соонда, 1941 чылдың күзүнүң төнчүзүнде Москвага чоокшулап келген.

Москва Кремлинин буурул хаваларынга чедир үүгле 27 км ырак черге фашистер келген. Олар ыракшылдыг үгер боолар-биле Москваны боолаарынга белен турган. Москва хүрээлериниң шиш баштарын немецтер дуран-биле көрүп, Кызыл шөлге эрттирер парадының программазын белеткеп алган турганнар. Шак ындыг берге болгаш нарын байдалдың үезинде маадырлыг Совет Армия удур шаап халдаашкыныны эгелээн болгаш ол-ла чылдың декабрь 5-тен соңгаар гитлержилерге ээ баштайгы стратегиг аштырышкыныны таварыштырып эгелээн. Мактаттынган гитлержи даймназырактарны чылча шаап болур, моон соңгаар шуут долузу-биле чылча шавар деп чүвеин бүгү делегей ынчаарда дыннап, билгеН.

1941 чылдың күзүнүң бо улуг болгаш берге болуушкунунга, Москваның маадырлыг камгалалынга тураскааган бодунуң бирги ажылын эксперименталдыг чогаадыкчы киностудия «Төрээн чериң үнелиг болза...» деп адаан.

Гитлержи шериглер Москвадан 27 км черге канчап чедип келгеннерил? Барык-ла идегей чок чытыы апарган мындыг байдалда Совет Армия шавар халдаашкынны эгелээш, гитлержилерге аштырышкынны таварыштырар арга, күштү, тура-сорукту кайыын алганы? Бо болгаш өске-даа айтырыгларга чогум-на бо фильм харылап турар.

Гитлержилер Москваны ыракшылдыг үгер боолар-биле адар дээш канчаар белеткенин турганын, ол дугайы совет Кол командылалга канчаар биллдине бергенин, фашистериң планы канчаар буурап дүшкенин көрүкчүлер билип алырлар.

Фильмде 1941 чылдың ноябрь 7-де болган парадты үүгле көргүскен эвес, харын ону канчаар белеткеп турганын бир-ле дугаар төөгүп турар.

Немец чажыт документилерин, герман чингине штабтың карталарын, Москваны эжелеп алырының болгаш уаткаарының планын көрүкчүлер ук фильмдеН көөрлер.

Публицистикага үндезилеп кылган бо фильмин уран-чечен кино кылдыр саналар-даа болза частыг болбас ийик. Көрүкчүлер экрандан ойнакчы артистерни көрбестер, олар ынчаардагы үеним диригге херечилерин, Совет Эвилелинин Маршалдарын Г. К. Жуковту, И. С. Коневти, К. К. Рокоссовскийни, күрүне болгаш шериг хөрээнин өске-даа кайгамчыктыг ажылдакчыларын, болуушкуннарның кижижкилерин сонуургал-биле көөрлер. Чазаби алды чыл эрткиже чамдык кижилерге ам-даа билдинмейн турган ол чажыттарны фильмде тодаргай көргүскеп.

Бо кинода дайын үезинде совет кинохроникаңын тыртырган чуруктарын, документилерин ажыглаан. Ол ышкаш көрүкчүлер фронтуга немец кинооператорларын тыртырган киноларын, өскээр чугаалаарга, дайынны дайзынның караабиле көөрлер. Кинода кирген бүгү материалдар болгаш кайгамчыктыг шериг начальниктери-биле интервьюлар Москва дээш тулчуушкуннуң байдалын ылаптыы-биле көргүзүп турар.

Бо киновуң тургузукчуларының хөй нуруузу база-ла Москва дээш демиселдиң дорт киржикчилери. Оларга мурнунда шериг корреспондентилери чораан Константин Симонов болгаш Евгений Воробьев, оператор Владимир Николаев — ополчен шерииге эки-тура-биле кирген, дайынны артиллерия полугунуң командири болуп, Берлинге дооскан кижи, ол ышкаш фильмиің режиссёру Василий Ордынский — Москва чоогунга танкыларга удур оңгар казып турган школачы, дайынны артиллерия батареязының командири дужаалдыг доосКан.

Киновуң тургузукчулары боттарының ажылын Москваның камгалакчыларынга: дайынчыларга болгаш командирлерге, политажылдакчыларга, ополченнерге, партия болгаш совет ажылдакчыларга, эр, хөрөжкен ажылчыннарга, бажың эзлерине, школачыларга — 1941 чылда найысылал дээш туржуп турган бүгү кижилерге тураскааганнар.

Москваның маадырлыг камгалалының темазынга хамаарыштыр кинолентаны тургузуп турган, фильмниң авторлары бистиң инитилелиивисте сиңниккен кайгамчыктыг улуг болгаш төөгүлүг күштерни шинчилээрин орааладшканнар, чогум-на ол күштер бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы дээш тулчуушкунга тиилеп үнер арганы болдурган.

Бо чылдың декабрь айда гитлержи шериги Москва чоогунга чылча шапканының 26 чыл ою болур. Бо чугула болгаш төөгүлүг болуушкунга хамаарыштыр үндүрген «Төрээн черин үнелиг болза...» деп фильмни чер болганда кино туруштарынга көргүзерин организастаары чугула. Аныяктар, ылаңгыя дайынны караа-биле көрбээн кижилер, оон ковчуг хөйну билип алыр.

Малаа хамаарыштыр ук киновуң шериг талазы-биле консультантызы, Совет Эвилелинин Маршалы Константин Рокоссовский мындыг тайылбырны бергеН болуп турар:

— Ындыг кинону тургусканының ужурун тайылбырлаарының барымдаазы-даа чок, Москва чоогунга чедип алган тиилелгенин ужур-дузазын амга чедир үнелевейн келген деп бодап турар мен. Бо төөгүлүг тиилелгениң соонда гитлержи бир кескү генерал доп дораан Днепрже аткаарлаарын болгаш үр үеде чорудар-камгалал дайынынга белеткенирин саналдааны таварыла эвес.

Кинематографтың байлак чепсээ-биле үүгле ол тулчуушкунну каракка көстүп турар кылдыр катап тургузар эвес, харын дайынчыларның амыдыралын, 1941 чылда чурттуң байдалын көргүзери чугула. Ноябрь 7-де болган парадты, өске-даа чугулаларны кинога киргенги черле чоптуг.

Эки чепсегленген болгаш белеткеттинген гитлержи шериги доктааткаш, чылча шапкан кижилерге чоргаарланыр, ол тиилелгениң берге болгаш улуг ужур-дузазын демдеглээр, болуп-даа, болур-даа деп турган чамдык частыглардан түңнелди үндүрүп, оларны базырбас ужурлуг бис. Ол дээрге дайынны көрбээн чаа салгалдың кижилериннге өөредиг болур ийик.

Ынчангаш бо фильм — төөгүлүг документ, болуушкуннарны өскертүр аргажок кылдыр херечилеп турар паспорт.

Чамдык көрүкчүлер, ылаңгыя школачылар бо кинону көөр аргазы чок болу берае. ургуларга ном үндүрер черниң 1966 чылда үндүргени «Солдат шиел кеткен Москва» деп ортумак болгаш улуг назынның ургуларынга таарыштыр үндүргеН чыыдыны номчуурун сүмелеп турар.

О. ШИРИПЕЙ.

Номчукчуларга

Чаа чылда сонуургаар төп солуннарыңарны ийикпе журналдарыңарны бир дугаарында ап эгелээрин күзээр болгай силер. Ынчангаш оларны бо чылдың ноябрь 25-ке чедир чагыдарын далажыңар.

Чагылганы чеже-даа хуусаалыг болгаш оон ыңай узадыр кылдырып ап болур.

СОЮЗПЕЧАТЬ.

Хамаатылларның кичээнгейинге

Хамаатылар! Малыңарны эки-тура-биле камгаладырының кереэзин чарып база кереэнин хуусаазын ей-шаанда уздынар. Малды камгаладыры силерге ажыктыг.

Күрстрахование аарыг болгаш озал-ондактыг таварылганын түңнелинде өлген малдың камгалаткан түүүн страхование кереэзин ёзугаар эгидип төлөөр.

Чылгыны, мыйыстыг бода малды, хой, өшкүнү, хаванны камгаладыр.

Страхование кереэзин чарары-биле Күрстрахованиенин инспекциязынга азы агентизинге баар.

Күрстрахованиенин инспекциязы - район бүрүзүнде ажылдап турар.

Күрстрахованиенин агентизин бажыңынга келдирип болур.

КҮРСТРАХОВАНИЕНИҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

ХАМААТЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Ыяап-ла камгаладыр түүлдериниң талазы-биле төлевирлерни киирериниң сеелгу хуусаазы сентябрь 5-те доозулганын Күрстрахование эргелели сагындырып тур. Хуусаазында киирбээн төлевирни хөө тыртып төледир.

Страхование төлевирин кедээ черлерге—кедээ Советтерге, хоорайларга — Күрбаныга, ажаалга кассаларынга, Күрстрахованиениң инспекторларынга болгаш агентилеринге киирер.

Хамаатылар! Төлевирни киирип, хөө түүнүн кевудээрин болдурбаңар.

КҮРСТРАХОВАНИЕНИҢ ЭРГЕЛЕЛИ.

КИНО

НОЯБРЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: Киночыыны 10, «Ногаан чууза» 12, 1.55, 3.50, 5.45, 7.40, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыыны — Маугли 9.15, «Билинмес солдат чок» 10.30, 12.20, «Паром дал душ үезинде» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: Мультфильмнер 9.30, «Мээң аңнуум Колька» 10.45, 12.20, «Малиновкага куда дүжүрүүшкүнү» 2, 3.50, 5.40, 7.30, 9.20 шактарда.

«ВОСТОК»: Киночыыны 9.30, «Трясогузнилер» армиязы» 11, 12.50, «Малиновкага куда дүжүрүүшкүнү» 2.40, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

НОЯБРЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Тайга чүү ыыттаваанын?» 9.40, «Күчүлүг сорунтуглар» (1-2 сериязы) 11.30, 2.35, 5.40, 9 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ногаан чууза» 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Ырааның эжиндириишкинде» 10, 2, «Будалган кижи» 12, 3.50, 5.40, «Хүндүсү сеансыга ийи билет» 7.40, 9.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Үш булуң» 3, «Бумеранг» 4.50, 6.40, «Эдгар болгаш Кристина» 8.30 шактарда.

Редакциянын АДРЕЗИ:

Кызыл Шетинкин—Бравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, 25-38, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амылырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, кедээ ажыл-агый киллизинин 21-47, үлетпүр киллизинин 22-64, чаГаа, ажылчын болгаш кедээ корреспонденттилер база совет тургузуг болгаш амылырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизинин 20-60, бухгалтериялың 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче доГГаан.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин чанында Парлалга эргелелинин типографиязы. (Кызыл, Шетинкин—Бравченко кудумчузу, 1).

ТС—01369